DE

INTERFECTIONE JESU CHRISTI VIVIFICA

Assertionis Apostolicæ Ecclesiæ

Actor. c. 4. v. 27. 28.

MEDITATIO.

Quam

DEO OPT. MAX. ILLUMINANTE

PRÆSIDE

JOH. GEORGIO DORSCHEO,
SS. TH. DOCTORE, PROFESSORE
ordinario & Ecclesiastæ,

SOLENNI DISPUTATIONE
tuebitur

MENSIS JULII, DIE

M. ANTONIUS Koch/ MOENO-FRANCOFURTANUS.

ARGENTORATI,

Typis JOHANNIS-PHILIPPI MÜLBI,
Academiæ Typographi, 1647.

Σὺν Θεῷ.

DE VOLVNTATE DEI, CIRCA INTERFECTIONEM JESU CHRISTI *VIVIFICAM* ASSERTIONIS APOSTOLICÆ ECCLESIÆ, *ACT. VI, 27. 28.*

DIGRESSIO.

§. 1.

INterpellationi nostræ Anti Triglandianæ occurrit etiam locus *Act. 4, 27. 28.* inprimis *in Medit. de Voluntate Dei* J. Trigland. *p.* 25. quia verò insuper temporis sancti ratio nos ad talium dictorum considerationem deducit, judicavimus operæ pretium esse, si expenderemus illam assertionem Apostolicam de voluntate consilioque divino circa sanctissimam innocentissimamque Salvatoris nostri Jesu passionem plenius. Sic autem habetur in fontibus.

Συνήχθησαν γὰρ ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ inserunt Codd. nonnulli Græci Msc. quos exprimit edit. Frobenij in 4. Basil. A. 1545. Tigur. Froschoveri in 8. A. 1559. Paris. Rob. Stephani in 12. A. 1559. H. Stephani A. 1617. adjecit Beza Ann. h. l. cum in edit. A. 1565. adhuc omisisset, licet in quinque exemplaribus MSctis se reperisse in prioribus etiam annot. profiteatur.) ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρῴδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, v. 28. ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι. VULGATUS INTERPRES, ita habet:

Convenerunt enim verè in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri.

Syrus ita reddit.

אתכנשו ציר שריראית במרינתא הדא על קדישא בדך ישוע אינא
דאנת משחת הרודס ופילטוס עם עממא ובנשא דישראל: למעבד
כלמא דאידך וצבינך קדם דשם דתהוא:

Arias Montanus ex *Fabricio ſic* repræſentat. *Congregati ſunt enim verè in hac civitate adverſus ſanctum filium tuum Ieſchua, quem tu unxiſti, Herodes & Pilatus cum gentibus & ſynagoga Iſrael, ut facerent, quæcunque manus tua & voluntas tua prius deſignaverat eſſe facienda.* Mart. Trostius ita textum Syr, reddit: *Congregati enim verè ſunt in urbe hac adverſus ſanctum filium tuum Ieſchuah, quem unxeras, Hiraudis & Pilatus, cum gentibus & cœtu Iſrael, ad faciendum quicquid manus tua & voluntas tua prius definivit ut fieret.*

Arabs ex verſione *Fr. Iunij*, quam è Bibl. Palatina repræſentavit, habet.

Nam iſti convenerunt verè in hac provincia contra ſanctum filium tuũ Ieſum Chriſtum, quem unxiſti, Herodes & Pilatus Pontius, cum populo & cœtu Iſraelis ad faciendum, quemadmodũ prius manus tua & conſilium tuum definiverat fieri. Nota in Arab. phraphraſi hæc extare c. 7, 5.

Santes Pagninus ita reddit: *Convenerunt verè in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri.* Arias Montanus: *Coacti ſunt enim in veritate in ſanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodeſq; & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæcunq; manus tua & conſilium præfinivit fieri.* Seb. Castalio: *Coierunt enim profectò adverſus ſanctum tuum puerum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſraeliticis, facturi, quæcunque tu tua manu conſilioque facienda deſtinaſti.* Beza: *Congregati ſunt enim in hac civitate verè adverſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem unxiſti* (*unxeras* habent edit. priores) *Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſraeliticis,* (*Iſrael* habet edit. prior.) *ut facerent, quæcunque manus tua & conſilium tuum prius* definierat ut fierent (*facienda* habet edit. pr.) Vatablus, qui Tigurinam retinet,

netinet, sic habet: *Convenerunt enim verè adversus sanctum filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes simul & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, ad faciendum quæcunque manus tua & consilium tuum prius decreverat ut fierent.* CALVINUS: *Verè enim convenerunt in hac urbe adversus sanctum Filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel, ut facerent quæcunq; manus tua & consilium tuum prius decreverat fieri.* B. LUTHERUS: Warlich ja sie haben sich versamlet vber dein Heyligs Kind Jesum/ welchen du gesalbet hast/ Herodes vnd Pontius Pilatus/ mit den Heyden vnd dem Volck Israel/ zu thun/ was deine Hand vnd dein Rath zuvor bedacht hat. DIETENBERGIUS: Dann in der warheit haben sie sich versamlet in dieser Statt wider deinen Heyligen Sohn Jesum/ welchen du gesalbet hast/ Herodes vnd Pontius Pilatus mit den Heyden vnd dem Volck von Israel/ zu thun was dein Hand vnd Rath zuvor beschlossen hat/ das geschehen solt. PISCATOR. Dann es haben sich in der warheit wider deinen Heyligen Diener JEsum/ welchen du gesalbet hast/ versamlet Herodes vnd Pontius Pilatus/ mit den Heyden vnd Völckern Israel/ zu thun alles was deine Hand vnd dein Rath zuvor beschlossen hat/ das es geschehen soll.

GENEVENSES gallicè sic transtulerunt: *Car de vrai, contre ton sainct Fils Iesus, que tu as oinct, se sont assembles Herode & Ponce Pilate avec les Nations & les peuples d' Israel, Pour faire toutes les choses que ta main & ton Conseil auoyent au paravant determinees d' estre faites.* DIODATI Italicè sic habet: *Conciò sia cosa che veramẽte si sieno raunati in questa città Herode e Põtio Pilato, insieme con le Gẽti e co' popoli d' Israel, contra l' tuo santo Figliuolo Iesu, il quale tu hai unto, Per fare tutte le cose, che la tua mano e' l tuo cõsiglio haveva innanzi determinato che si facessero.*

§. 2. JOHANNES CHRYSOSTOMUS homil XI. post recitatum Psalmi 2. locum, ita textum nostrum proponit & exponit: Καθάπερ συνθήκας ἀπαιτοῦντες τὸν θεὸν, πεφροντείαν εἰς μέσον ἄγουσιν ἅμα καὶ ἑαυτοὺς ἀθῳοῦμενοι, ὅτι εἰκῆ ἅπαντα μελέτων οἱ ἐχθροὶ, ὃ δὴ λέγουσιν, τοῦτό ἐστιν] ἐκεῖνα εἰς πέρας ἄγαγε, καὶ δεῖξον, ὅτι κενὰ ἐμελέτησαν. συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας ἡρῴδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλὴ σου προώρισε γενέσθαι. καὶ τὰ νῦν κύριε ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν. Ὁρᾷς τὴν φιλοσοφίαν. καὶ πῶς οὐκὶ καταφωμένων ἐστὶ ταῦτα. Patrum varia expositio.

Erasmus ita reddit: *Prophetiam in medium afferunt, tanquam pactum à Deo exigentes & seipsos interim consolantes, quod in vanum hostes meditentur omnia. Hoc autem est, quod dicere volunt: Illa in medium profer & ostende, quod vana meditati sint.* Congregati enim sunt revera in civitate hac contra sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, tam Herodes, quam Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel, ut faciant, quæcunque manus tua & consilium tuum fieri præfinivit & nunc domine, vide in minas illorum. *Vides philosophiam, & quomodo his non impresentur mala.* THEOPHYLACTUS ita habet. Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ιησοῦν, ὃν ἔχρισας, ἡρώδης τε καὶ πόντιος πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαὸς Ισραὴλ, ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλὴ σ[illegible]ώρισε γενέσθαι, Τουτέστιν, οὐκ αὐτοὶ ἴσχυσαν, ἀλλὰ σὺ εἰ τὸ πᾶν ἐπιτρέψας καὶ εἰς πέρας ἀγαγὼν, ὁ εὐμήχανος καὶ σοφὸς, ὁ τοῖς ἐχθροῖς εἰς τὸ βούλημα σου χρησάμενος. συνῆλθον γὰρ ἐκεῖνοι ὡς ἐχθροὶ, ἐποίουν δὲ ἃ σὺ ἐβούλου. Τὶ δὲ ἐστὶν ἡ χεὶρ σου. ἐνταῦθα τοῦτο μοι δοκεῖ λέγειν δύναμιν καὶ βουλὴν, ὅτι ἀρκεῖ βουληθῆναι σε μόνον. οὐδεὶς γὰρ δυνάμει προορίζει. τουτέστιν, ὅσα διέταξας. LAUR. SIFANIUS ita reddit: *Coierunt enim revera adversus sanctum filium tuum Iesum, quem unxisti, & Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populus Israel, ut facerent, quæ manus tua & consilium tuum, ut fierent, prædestinaverat.* h. e. non ipsi potuerunt, sed tu es is, qui, quicquid accidit, fieri permisisti & ad finem perduxisti, qui facile rem quamque expedire & explicare scis, qui sapiens & solers es, qui inimicorum tuorum, in ijs, quæ dec reveras, opera usus es. Coierunt enim illi, ut inimici, faciebant autem, quæ tu volebas. OECUMENIUS in Cat. h. l. Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ιησοῦν, ὃν ἔχρισας, ἡρώδης τε καὶ πόντιος πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ισραὴλ, ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλὴ σου προώρησε γενέσθαι. Ποῖα ἔθνη ἐφρύαξαν κατὰ τοῦ χριστοῦ; τὰ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι. Εἰ γὰρ καὶ Ιουδαῖοι ἦσαν πάντες, ἀλλ' οὖν ἐκ διαφόρων ἐθνῶν, ἐν οἷς ἦσαν διεσπαρμένοι. ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου, τουτέστι, οὐκ αὐτοὶ ἴσχυσαν, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ τὸ πᾶν ἐπιτρέψας καὶ εἰς πέρας ἀγαγὼν, ὁ εὐμήχανος καὶ σοφὸς. συνῆλθον μὲν γὰρ ἐκεῖνοι ὡς ἐχθροὶ καὶ φονικῇ προαιρέσει. ἐπίουν δὲ ἃ σὺ ἐβούλου. σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ισραὴλ. Ἐν Ιερουσαλὴμ Εβραῖοι μετὰ Καϊάφα καὶ Αννα. λαὸς μετὰ Πιλάτου. ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλὴ σου προώρισε γενέσθαι. τὸ αὐτὸ βούλεται δοιλοῦν ἡ χεὶρ καὶ ἡ βουλὴ. δύναμις γὰρ ὁ πρόσεστιν οὐ χρεῖα βουλῆς. ὅσα οὖν διέταξας ἐξ ἀρχῆς γέγονεν. Joh. Bernardus Felicianus ita reddit:

Congre-

Congregati enim revera ſunt contra ſanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, ut facerent, quæcunque manus tua & conſilium tuum fieri prædeſtinarat. Quænam gentes fremuerunt contra Chriſtum? Judæorum videlicet. Quamvis enim Judæi eſſent omnes, ex diverſis tamen erant gentibus, in quibus diſperſi erant. Cum gentibus & populis Iſrael. In Hieruſalem Hebræi cum Caipha & Anna, populi cum Pilato. Ut facerent, quæcunque manus tua & conſilium tuum fieri prædeſtinarat. Hoc eſt, non ipſi potuerunt, ſed tu es, qui omne id permiſiſti & ad finem perduxiſti, qui potens & ſapiens es. Convenerunt enim illi ut hoſtes & inimici animo cædem inhiantes, ea tamen fecerunt, quæ tu voluiſti. Idem ſignificat manus & conſilium. Cui enim potentia adeſt, conſilio opus non eſt. Quæcunque igitur à principio ſtatuiſti, ea facta ſunt. Manus hic omnia cum ratione & oportunè à Deo adminiſtrari ſignificant, propterea quod ſola quoque natura compoſita rationalis, quæ non alia, quam hominis eſt, manu plerunque uti ad maximè neceſſaria exequenda conſuevit. TERTULLIANUS *adverſus Praxean cap.* 28. *ita adducit & applicat noſtrum locum.* Chriſtum facis Patrem, ſtultiſſimè, qui nec ipſam vim inſpicias nominis huius, ſi tamen nomen eſt Chriſtus, & non appellatio potius, unctus enim ſignificatur. Unctus autem non magis nomen eſt, quam veſtitus, quam calceatus, accidens nomini res. At tu, ſi ex aliquo argumento veſtitus quoque vocaretur Jeſus, quomodò Chriſtus ab unctionis ſacramento, æquè Jeſum Filium Dei diceres, veſtitum verò Patrem crederes. Nunc de Chriſto, ſi Pater Chriſtus eſt, Pater unctus eſt, & utique ab alio. Aut ſi à ſemetipſo, proba. Sed non ita docent acta Apoſtolorum in illa exclamatione Eccleſiæ ad Deum: *Convenerunt enim univerſi in iſta civitate adverſus ſanctum Filium tuum, quem unxiſti, Herodes & Pilatus cum nationibus, ita & filium Dei Jeſum conteſtati ſunt & filium à Patre unctum.* Ergò Jeſus idem erit Chriſtus, qui à Patre unctus eſt, non pater, qui filium unxit. *Aliter repræſentat textum* Tertullianus *lib. de Baptiſmo Cap. 7. cum ait*: Exinde egreſſi de lavacro perunguimur benedicta unctione de priſtina diſciplina, qua ungui oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant. Ex quo Aaron à Moſe unctus eſt, unde Chri-

ſtus dicitur à chriſmate, quod eſt unctio, quæ Domino nomen accommodavit, facta ſpiritalis, quia ſpiritu unctus eſt à Deo Patre, ſicut in Actis: *Collecti ſunt enim verè in iſta civitate adverſus ſanctum filium tuum, quem unxiſti.* HILARIUS *Comm. in Pſal. 2 ita de noſtro loco poſt ipſius repræſentationem diſſerit.* Quid in libro Actorum ſuorum de hoc eodem Pſalmo ijdem Apoſtoli ſenſerint, verbis ipſorum loquemur. Scriptum namque eſt: *Et ipſis dicentibus, Domine, tu es, qui feciſti cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in illis ſunt; qui per os Patris noſtri David, ſancti pueri tui, dixiſti; Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania? Adſtiterunt Reges terræ & Principes convenerunt in unum, adverſum Dominum & adverſum Chriſtum ejus. Convenerunt enim in veritate in civitate iſta adverſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus, & populus Iſrael, facere, quanta manus tua & conſilium præſcripſit fieri. Et nunc Domino, reſpice in minas eorum, & da ſervis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum.* Non ergo ambiguum eſt, quid tanto anteriore tempore Prophetiæ Pſalmus oſtenderit. Nam permixtim ſibi in Herode & Pilato gentes frementes, & populi vana meditantes, in unum cum ipſis ſuis principibus & regibus adſtiterunt. Communi enim & præſidis & Tetrarchæ judicio, in Dominum confirmata damnationis eſt paſſio. Et quidem diligenter ſecundum Propheticam ſcientiam, unicuique generi & nomini ſingulorum quorumque verborum eſt proprietas cooptata. Ut gentes fremuerint imperito ſc. motu inconditoque Dei filium in corpore cernentes & odientes. Quæ uſque adeò fremuerunt, ut corona ſpinea caput compunxerint, veſte regia indutum ſalutatione atque honore regis illuſerint, harundine caput contuderint, aceto ac felle potaverint, latus foderint. Cohors enim militum Pilato ſubditorum ex fremitu iræ intemperantis hæc geſſit. Populi autem inania meditati ſunt, id eſt, inani in doctrinis Dei meditatione verſati, cum per meditationem legis non intellexerint, qui prædicabatur in lege. Iam enim tum non tantum ex illa ſecundum carnem Abrahæ generatione ſynagogæ populus abundabat, ſed ex multis populis in uno Iſrael populi nomine multorum populorum diverſitas continebatur. Populi itaque iſti meditati ſunt inania, ex multis populis in unum populum congrega-

gregati. Reges quoque adſtiterunt, Pilatus ſcil. ac Herodes, in quibus Reges terræ intelliguntur, & uterque pro legum, quibus præerant, neceſſitate, præſentiæ ſuæ adhibuit officium. Qui autem impio irreligioſoque conſilio multis convenientibus adverſus Dominum tractarunt, hi principes convenerunt in unum, frequenter ſc. in domum Cayphæ omnibus Sacerdotum Principibus congregatis. Denique Reges terræ cognominati ſunt Herodes Tetarcha & Pilatus præſes, quia jure terreni imperij adſtiterunt. *hæc Hilarius.* AUGUSTINUS, *Tom. 7. de prædeſtin. ſanct. c. 16.* Eſt, *inquit*, in malorum poteſtate peccare. Ut in peccando hoc vel hoc illâ malitiâ faciant, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei dividentis tenebras & ordinantis eas, ut hinc etiam, quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur, niſi voluntas Dei. Legimus in actibus Ap. cum dimiſſi à Judæis Apoſtoli veniſſent ad ſuos, & indicaſſent, quanta in ſacerdotes & ſeniores dixiſſent, levaverunt illi vocem unanimes ad Dominum, & dixerunt, *Domine tu es qui feciſti cœlum & terram & mare & omnia, quæ in eis ſunt, qui per os patris noſtri David ſancti pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania, Aſtiterunt Reges terræ & principes convenerunt in unum adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus. Convenerunt enim in veritate in civitate iſta, adverſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pilatus & populus Iſrael, facere quanta manus tua & conſilium prædeſtinavit fieri.* Ecce quod dictum eſt Rom. 9. ſecundum Evangelium quidem inimici propter vos. Tanta quippe ab inimicis Judæis manus Dei & conſilium prædeſtinavit fieri, quanta neceſſaria fuerant Evangelio propter nos. *Hunc Auguſtini locum Genuenſis Eccleſiæ Presbyteri in dubium vocarunt & obſcurum cenſuerunt. Ideoque* PROSPER AQUITANICUS *Epiſcopus Rhegienſis in reſp. ad excerpta Genuenſ. dub. 7. ita ait.* Subnexuiſtis etiam, quod poſt multa diſſerens S. Auguſtinus ait: *Eſt ergo in malorum poteſtate peccare. Vt autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non eſt in illorum poteſtate, ſed Dei dividentis tenebras, & ordinantis eas, ut hinc etiam, quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur niſi voluntas Dei* Quod cum ſit apertiſſimæ veritatis, miror inter obſcura decerptum: quaſi non ex cohærentibus potuerit omnis hæſitatio lectoris abſolvi. Inſpicite

ergo,

ergo, quod ſequitur. *Legimus* inquit, *in Actibus Apoſtolorum, quod cum dimiſſi à Iudæis Apoſtoli ad ſuos veniſſent, & indicaſſent, quanta eis Sacerdotes & ſeniores fecerunt*, levaverunt illi vocem omnes unanimes ad Dominum, & dixerunt, *Domine, tu es, qui feciſti cœlum & terram, & omnia, quæ in eis ſunt, qui per os patris noſtri David ſancti pueri tui dixiſti. Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus? Convenerunt enim in veritate in civitate iſta, adverſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pilatus & populus Iſrael, facere, quanta manus tua & conſilium prædeſtinavit fieri.* Si ergo, quæ per os Patris noſtri David Spiritus S. prophetavit, aliter intelligi ullo modo, quam ab Apoſtolis ſunt intellecta, non poſſunt, & Herodes ac Pilatus & populus Iſrael fecerunt, quanta manus Dei & conſilium prædeſtinavit fieri, quid inconveniens ait admirabilis diſputator? *Eſt*, inquit, *in malorum poteſtate peccare; ut autem peccando hoc vel hoc illâ malitiâ faciant, non eſt in illorum poteſtate, ſed Dei dividentis tenebras & ordinantis eas, ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur niſi voluntas Dei.* Malè enim velle facillimum eſt malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium eſt à Dei poteſtate concludi, ut effectum cupiditatis ſuæ, niſi ille permiſerit, habere non poſſint. Ut autem ſapientiam & juſtitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipſorum prodeunt appetitu ad implenda conſilia & judicia ſua, nullus vel tenuiter ſecundum pietatem doctus ignorat, qui videt Dei Patris optimam voluntatem, non parcentis filio ſuo, ſed pro nobis omnibus tradentis eum, peſſima traditorum Judæ & Judæorum voluntate completam. Et qui in Evangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Jeſum, *Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te & poteſtatem habeo dimittendi te?* reſpondiſſe Dominum: *non haberes in me poteſtatem ullam, niſi eſſet tibi data deſuper.* Dividit igitur Deus inter lucem & tenebras: nec ideò inculpabiles ſunt tenebræ, quia eis bene utitur Deus, qui etiam de opere eorum, quod filiis lucis in bonum procederet, ordinavit: tantum progredi ſinens malitiam nocere cupientium, quantum eam ſanctis ſuis vel caſtigandis novit utilem, vel probandis; ut hinc etiam, quod faciunt contra voluntatem

tatem Dei non impleatur nisi voluntas Dei. *Sic* PROSPER *in resp. ad capitul Gallor.* 13. Si, *inquit*, quæritur, an de istis, quos à vera religione impius error avertit, aliquid boni profectibus sanctorum & incrementis Ecclesiæ providentia divina contulerit, inspiciatur primum ipsa crux Christi, in qua magno scelere Judæorum misericors volūtas Dei, ut pro redemtione nostra unicus filius ejus occideretur, impleta est. Inspiciatur Apostolorum gloriosa tolerantia inter persequentium fremitus hac animi voce ad Deum clamantium: *Convenerunt ergo verè in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel, ut facerent, quæ manus tua & consilium prædestinavit fieri.* Inspiciantur denique innumerabilium martyrum palmæ, quibus de crudelissima infidelium sævitia felix collata est victoria. *Sic* PROSPER *lib 2. de vocat. Gent. cap.* 15. An, *inquit*, forte, ut plerique garriunt, meliora quam veterum ingenia nostris seculis orta sunt, & aptiores divinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiamsi ita esset ad bonitatem id referendum esset autoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda finxisset. Sed nihil prorsus novatum est in generatione carnali, nec generosior avis minorum orta successio est, cum potius in hominibus illius temporis, quo mundi redemtor advenit, quantò erat propago tardior, tanto sit iniquitas inventu robustior. Probavit hoc Judaici furoris impietas. Et quam apta Evangelio Christi fuerit illa generatio, non solum populi, sed etiam scribarum & principum ac Sacerdotum corda docuerunt. Quibus parum fuit, in agnum Dei tollentem peccatum mundi, contra testificationem legis, contra oracula Prophetarum, contra divinarum experimenta virtutum, seditionibus, contumelijs, sputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad postremum crucis atrocitate sævisse, nisi etiam testes resurrectionis ejus eadem persequerentur insania. Quam Apostoli, quando à Pontificibus flagellati sunt, ostenderunt in Psalmo Davidico prophetatam, dicentes, *Domine, tu es, qui fecisti cœlum & terram & mare, & omnia, quæ in eis sunt, qui Spiritu S. per os Patris nostri David pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? Adstiterunt Reges terræ & principes convenerunt*

nerunt in unum adversùs Dominum & adversùs Christum ejus. Convenerunt enim verè in civitate istâ adversùs Sanctum filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel; facere, quæ manus tua & consilium decreverunt fieri. Igitur ad manifestandam gratiam Dei, quæ ex æterno ejus incommutabilique consilio, in salutem omnium gentium, disponebatur, nō priora, quasi incapacia declinata sunt tempora, sed ista electa, quæ tales populos ediderant, quorum ferox & voluntaria iniquitas, non consulendi affectu, sed intentione sæviendi persisteret facere, quæ manus Dei & consilium decreverunt fieri, ut mirabilior esset gratia & potētia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam hujus mundi pervenit ad lumen sapientiæ, sed per Dei donum. hæc Prosper. Sic etiam post Prosperum de isto consilio divino disserit Fulgentius *ad Monimum lib. 1. c. 26.* dum ait: Neque verò, sicut prædestinavit Deus sanctos ad justitiam accipiendam, sic prædestinavit iniquos ad eandem justitiam amittendam, quia misericors Dominus & justus potuit gratis à pravitate liberare, quem voluit; pravitatis autem operator nunquam fuit, quia pravus nunquam aliquis fuit, nisi in quantum à Deo discessit. Nec discessurum Deus prædestinavit, quamvis discessurum cognitio divina præviderit. Deus igitur, licet autor non sit malarum cogitationum, ordinator tamen est malarum voluntatum, & de malo opere cujuslibet mali non definit ipse bonum operari. Nec in ipsis injustæ voluntatis operibus deserit operum suorum justum ordinem, quia & hoc in ipso ordine habet, quod malam justè deserit voluntatem. Quam tamen sic in suis malis operibus à se discedentem deserit, ut ibi permittentis Dei operatio bona non desit, dum & in peccantis voluntate injusta implet ipse justitiam, & de malo, quo peccantem judicat, quibus ipse vult, beneficium prærogat. Leo M. *serm. 1. de paß. Dom. ita locum nostrum tractat.* Quod Dominus majestatis suæ potentiam comprimit, & vim in se persecutoris admittit, ex illa est voluntate, qua dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, cooperante in hoc ipso Patre, qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

illum. Una enim est patris & filij voluntas, ut una est divinitas, de cujus disposition is effectu nihil vobis gratiæ Judæi, nihil tibi Juda debemus. Salvationi quidem nostræ, non hoc vobis volentibus, impietas vestra servivit, & per vos factum est, quicquid *manus Dei & consilium decreverunt fieri.* Mors ergo Christi nos liberat, vos accusat. Meritò soli non habetis, quod omnibus perire voluistis. Et tamen tanta est bonitas nostri redemtoris, ut etiam possitis consequi veniam, si Christum Dei filium confitendo illam parricidalem malitiam relinquatis. Quod remedium nec te Juda transiret, si ad eam pœnitentiam confugisses, quæ te revocaret ad Christum, non quæ instigaret ad laqueum. IDEM *serm 17. de pass Dom. inquit*: Cum omnia, quæ in Christum Judaica admisit perfidia, tantò ante prædicta sint, ut non tam de futuris, quam de præsentibus propheticus sit sermo contextus, quid aliud nobis quam sempiternarum dispositionum Dei incommutabilis ordo referatur, apud quem & discernenda jam judicata, & futura jam facta sunt. Cum enim & qualitates actionum nostrarum & effectus omnium voluntatum scientia divina præveniat, quantò magis Deo nota sunt opera sua, & rectè placuit, quasi facta recoli, quæ non poterant omninò non fieri? Unde & Apostoli spiritu Dei pleni, cum inimicorum Christi minas sævitiamq; paterentur, cõcordi ad Deum voce dixerunt; *Convenerunt enim verè in civitate ista adversus puerũ tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri.* Nunquid iniquitas persequentiũ Christum ex Dei est orta consilio? Et illud facinus, quod omni majus est crimine, manus divinæ præparationis armavit? Non hoc planè de summa justitia sentiendũ est, quia multum diversum multumq; contrarium est id, quod in Judæorum malignitate præcognitum, & quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi, nec de uno extitit spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia redemtoris. Non enim impias furentiũ manus immisit in se Dominus, sed admisit: nec præsciendo, quod faciendum esset, coegit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset ut fieret. Denique inter crucifixum & crucifigentes tam dispares causæ sunt, ut quod à Christo susceptum

est, non posset resolui, quod ab illis commissum, possit aboleri. Qui enim venit peccatores salvos facere, nec ipsis quidem interfectoribus suis misericordiam denegavit, sed impiorum malum in bonum credentium commutavit, ut mirabilior fieret gratia Dei. Quod itaque Dominus Jesus Christus furorem frementium pati voluit, in nullo autor eorum criminum fuit: nec egit, ut hęc vellent, sed cessit ut possent, & sic usus est occœcati plebis insania, quomodo & perfidia traditoris, quem ab immanitate concepti sceleris, & beneficijs revocare dignatus est & verbis, assumendo in discipulum, provehendo in Apostolum, monendo signis, consecrando mysterijs, ut cui nihil benevolentiæ deesset ad correctionem, nihil occasionis superesset ad crimen. Johannes Maxentius Antiochenus *dialogo* 1. *introducit Nestorianum ita ex nostro loco argumentantem* Harum naturarum diversitatem confundis, Deũ natura prædicans eum, qui unitione Dei verbi Deus est. Nam si non unitione, sed natura Deus est, qui de virgine natus est, procul dubio Deus est unctus, & non puer Jesus Christus. Sicque jam non Christus factus creditur Deus, sed Deus juxta vos factus intelligitur Christus, & mentiuntur discipuli in actibus Apostol. non Deum, sed puerum Jesum unctum testificantes atque dicentes: *Convenerunt enim verè in civitate ista adversum sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Pilatus & Herodes. Ipse autem* Maxentius *ita respondet.* Non confundimus naturarum diversitatem, quia nec divinitatem *verbi* in naturam credimus conversam humanam; nec rursus humanam in divinitatis mutatam essentiam prædicamus. Veruntamen Christum non, ut tu asseris, Deum factum, sed Deum factum Christum, quod tibi displicet, confitemur. Quia non cum pauper esset, dives factus est, sed cum dives esset, pauper factus est, ut nos divites faceret. Nec enim, cum esset in forma servi, formam Dei accepit, sed cum esset in forma Dei, formam servi accepit. Similiter etiam nec cum esset caro, verbum est factum, sed cum esset verbum, caro factum est. Quod autem dicis, si natura est Deus puer natus de Virgine, fallunt discipuli in actibus Apostolorum, non Deum, sed puerum Jesum unctum testificantes, non illi fallunt, sed tu potius falleris, qui Deum secundum carnem unctum

non

non intelligis. Nam si non contrario, sed uno spiritu discipulos & prophetam credis locutos, audi prophetam Deum unctum manifestè docentem atque dicentem, sedes tua Deus in seculum seculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexisti justitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Hinc evidenter apparet, non alium esse unctum puerum Jesum, nisi Deum; nec esse alium Deum unctum nisi puerum Jesum, si tamen non duos, sed unum Christum prophetas & apostolos prædicasse non dubitas. ARATOR, qui vixit A. Chr. 545. lib. 1. hist. Apostol. ita hunc locum carmine explicat:

Postquam mira salus in corpore nata vetusto
Discipulis audita liquet, gentisque superbæ
Cognovere minas, celebrant his vocibus hymnum:
Tu qui cuncta Deus propriis animata figuris
Artifici sermone facis, quique edita cernens
Ante vides, rerumque creans per nomina formas,
Cum fierent, vox semen erat, nec distulit ortus
Imperium natura sequens, mox spiritus oris
Æthera curavit, sola nexuit, æquora fudit,
Materiamque operis sola est largita voluntas.
Ne deforme jugum similis portaret imago,
Tegmine servili latuit regnator olympi,
Vt sua gentiles implerent cœpta furores.
Quis dolus Herodis, cum tristia bella moveret,
Infantum mandata neci, quos ubere raptos
Vulnera suscipiunt, parvis errantia membris
Vix habitura locum, sævoque jubente tyranno
Nasci pœna fuit, cujus tulit impetus ævum
Quem nescivit agi, qui perdidit. O nova mortis
Conditio, solo vitam pro fine subire.
Et cum prima dies atque ultima sit simul una
Posse magis, quam scire mori; quis lumine sicco
Aut gemitu cessante queat memorare, Pilate,
Quod deflent elementa nefas, quo judice Christus
Subdere pro mundi voluit sua membra periclis,

Vt carnale malum caro ſolveret, & ferus hoſtis,
Cujus ab ingenio fluxerunt tela veneni,
Perderet antiqui lacrymoſa piacula belli,
Materia ſuperante pari, ne criminis ultra
Per ſobolem prodiret onus. Damnatio juſti
Libertas eſt facta reis. Theodoretus *in Pſ. 2. inquit.* David in hoc Pſalmo Domini Chriſti humanos cruciatus regnumq; prædicit, nec non gentium vocationem vaticinatur, Judæorumque perfidiam deplorat. Hoc enim *quare fremuerunt gentes* lugentis eſt atque accuſantis dementiam. Ad interpretationem hujus loci longo anfractu verborum nobis non eſt opus, cum divus Petrus Apoſtolorum princeps in actis eum enucleaſſet, eumq; & Herodem, & Pontium Pilatum, & principes Sacerdotũ & ſcribas & Reges & Poteſtates nominaſſet. Hic enim à Romanorum Imp. ut provinciam gubernaret miſſus eſt; ille verô Judæorum Tetrarcha tum temporis erat, & hic quidem ex Judæis ſubditos trahebat, ille verò ex gentibus milites. Sed tamen qui apud ipſum fuerant & dominum occiderunt, vana & inania conſultaverunt, quippe qui oblivione obſcurare ab ipſis crucifixum non potuerunt. Cum enim tertia die reſurrexiſſet, totius terræ potitus eſt. Ingeniosè ſanè & optimo jure hæc verba *meditati ſunt inania* populi perſonæ accommodavit. Judæi namque hoc pravum conſilium contra Salvatorem inierunt, & teſtis eſt ſacrorum Evangeliorum vox, docens, abeuntes Phariſæos conſilium cepiſſe, quomodo illum perderent. Isidorus Hispalensis *de morte Domini cap. 20. pag. 174.* Quia Chriſtum Judæi non agnoſcentes congregati ſunt ad interficiendum eum, & univerſalem adſenſum in paſſione ejus præbuerunt, ita legitur: Quare fremuerunt gentes, id eſt, Romani, & populi meditati ſunt inania, hoc eſt, Judæi. Adſtiterunt Reges terræ, hoc eſt, Herodes & Pilatus, & Principes convenerunt in unum, ſc. principes Sacerdotum & Seniores Judæorum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus. hæc Iſiodorus. Cæterum quouſque valeant hæ & ſimiles aliæ Satanæ in hominibus impijs molitiones, idem explicat *lib. 3. Sentent cap 5. pag* 88. Inſidiæ Diaboli atque aſtutiæ, quamvis huc atque illuc quærentes quem devorent diffundan-

fundantur, à potestate tamen divina non egrediuntur, ne tantum noceant, quantum malitiosè contendunt. Nam quomodo sanctorum virtus tanta tolerare posset, si superna dispensatio pro moderamine nequitiam dæmonum non refrænaret? Et licet Diabolus justis tentationem semper inferre cupiat, tamen si à Deo potestatem non acceperit, nullatenus adipisci potest quod appetit. Unde & omnis voluntas Diaboli injusta est, & tamen permittente Deo omnis potestas justa. Ex se enim tentare quoslibet injustè appetit, sed eos, qui tentandi sunt & prout tentandi sunt, non nisi tentari Deus justè permittit. Unde etiam in libris Regum de Diabolo scriptum est, quia Spiritus Domini malus irruebat in Saul. Ubi justè quæritur, si Domini, cur malus, si malus cur Domini dicatur? Sed duobus verbis comprehensa est & Dei potestas justa, & diaboli voluntas injusta. Nam spiritus malus per nequissimam voluntatem, & idem spiritus Domini per acceptam justissimam potestatem. hæc ille. Sed satis sit ex antiquitate ad hujus assertionis Apostolicæ Ecclesiæ illustrationem delibatum. Accedamus ad ipsam analysin.

§. 3. Consideramus I. *conventum*. Ejus designatur I. *actus*. Συνήχθησαν, inquiunt οἱ ἴδιοι τῶν Ἀποστόλων. Συνάγειν, συνάγεσθαι & similia perpetuo fere in sacris literis non solum de coitione, conventione atque congressu in consilijs, affectibus, finibus atque scopo usurpantur, sed etiam de locali cõsessu aut congregatione ad objectum tractandum agitandumque, idque non solum in loco quodam communi, sed etiam proximo proprioque; id quod exemplorũ inductione liquet. Nisi forte eximendus locus *Matth.* 24, 28. & *Luc.* 17, 37. cum ait Salvator, ὅπου ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσαντ) οἱ ἀετοὶ: *ubi est cadaver, ibi congregantur aquilæ:* ubi, quocunq; demum modo ad scopum sermocinantis Christi applicetur, de quo videre est apud Doctorem Gerhardum *Harm. Evang. c.* 160. *p.* 522. &c. ad ὁμόνοιαν spectatur, & rectè applicatur illud Philemonis:

Analysis textus, in quo I Conventus, & ejus I. Act.

Ἅπαντες οἱ λέοντες εἰσιν ἄλκιμοι:
Δειλοὶ πάλιν δ' ἑξῆς ἅπαντες οἱ λάγοι:
οὐκ ἐστ' ἀλώπηξ ἡ μὲν εἴρων τῇ φύσει,
ἡ δ' αὐθέκαστος. ἀλλ' ἐὰν τρισμυρίας

Ἀλώ-

Αλώπεκες ἦσι συναρόχθι, φίλαν φύσιν
Ἀταξάπασιν ὀφέλλαι, ἰεράνθ' ἅνα.

Christus indicat, tandem in adventu suo glorioso, sicut & in regno gratiæ, magnum consensum, summam communionem, cohæsionem intimam fidelium fore in amplexu sui. Atque ideò impertinenter sollicitus est GROTIUS *h. l.* ne πλῶμα Christo glorioso tribuatur. Neque enim, etsi Christus in proverbio per πλῶμα designatus dicatur, propterea absolutè πλῶμα dicitur. Potest tamen etiam ad Sacrificialem suum odorem respectare Christus, cujus sensus longè latéque est dulcissimus. Et illud omninò inconcinnum est, quod ait *Grotius*, per πλῶμα intelligi τὰς τὰς δωρέας τὰ σώματα θανατῶντας, per aquilas verò sublimia dona Spiritus sancti. Neque enim de horum donorum in humiles & mortificatos dispersione & derivatione Christo sermo est, sed de Christi vera & non erronea consectatione, adeoque ejus genuina communione, qui purissimo perfectimoque beneficiorum suorum nidore tracturus sit non malitiosè feroces. *Conf. Zehneri Adag. Cent.* 1, *p.* 166. Sic & potius σύναξις ὁμονοητικὴ, quam τοπικὴ intelligitur *Matth.* 18, 20. quam συμφωνίαν vocat Christus *vers.* 19. quæ esse potest etiam inter distantissimos. Unde συναγόμενοι εἰς τὸ ὄνομα τὸ χριστὸ esse possunt, quorum unus est in septentrione, alter in meridie, tertius in Oriente, quartus in Occidente. Atque ita quidem absolutè considerata Christi sententia sese habet. In loco verò apud Matthæum & contextu etiam, mutua conversatio in uno cœtu à Christo spectatur, in quo ad conciliationem fraternam consilia conferuntur, peccata verò vel remittuntur, vel retinentur. Sic etiam σύναξις ἐπὶ βασιλέων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐθνικῶν εἰς πόλεμον, *Apoc.* 16, 14. & σύναξις τῶν γὰρ καὶ τὸ μαγὼγ εἰς πόλεμον, *Apoc.* 20, 8. ad mentem magis, quam ad locum pertinet. Nimirum intelligitur Antichristianarum invasionum magnitudo, in quibus immani furore, ex omnibus partibus orbis, fiet conspiratio & expeditio contra Christum & sempiternam veritatem, non locali conjunctione semper, sed affectuum consociatione. Neq; enim Gog & Magog universas nationes Scythicas ad septentrionē habitantes, quas cum Rege suo adversus Ecclesiam bello petendam exciturus & producturus erit Antichristus & in unum congregaturus,

turus, designat revelationum abstrusarum dictator, uti placet *Blasio Viega, Ribera, Cornelio à Lap.* & alijs h. l. *Vide D. Hoe Comm. h. l. & Dn. Dolingum in Antichr. τυμβογλεγλι cap.* 41. Sic & συναγωγὴ (quod nomen ineptè *Sylvester Prierias in summa, V. Ecclesia p.* 298. ait esse nomen Hebraicum. *Synagoga*, inquit, *est nomen Hebraicum & latinè sonat congregatio*) quamvis tum locum conventus, tum actum congregationis in unum locum utplurimum designet, adeò ut etiam ad N.T. cœtus congregationesque sacras referatur, (quod malè negat *Bellarminus lib.* 3. *Eccl. militantis cap.* 1. *contra Iac.* 2, 2. *Hebr.* 10, 25. *&c.* quem & perstringit confutatque D. Gerhardus *Tom. V. L. C. de Eccl. §.* 5. *p.* 562. Augustinus verò *in Psal.* 81. cum Synagogam ait propriè ad Judæos pertinere, non de stylo sacrarum literarum, sed vulgari & humana consuetudine introducto loquitur) tamen etiam conjunctionem consiliorum & contesserationem affectuum institutorumque duntaxat denotat. Sic est *Apoc.* 2, 9. συναγωγὴ τῦ σαλανᾶ, non quæ certo loco congregabatur, sed quæ passim in calumnias blasphemiasque contra Ecclesiam erumpit furitque. Talis συναγωγὴ h. l. intelligitur; neque enim loco synedrioq; congregabantur Herodes & Pontius Pilatus. Interim judicijs forsan etiam parum consentientibus & ex diversissimis principijs oriundis, & conatibus distinctissimè improbis ad unũ contendebant scopum. Syrus habet אתכנשו כנס & כנש etsi etiam congregationem τοπικὴν designat utplurimum, unde כנסת & כנישות & כנשא *conventus, consessus, congregatio, Ecclesia*, & בית הכנסה, quod Syris בית כנושתא *domus congregationis, locus, in quem conveniunt Judæi orationis & legis audiendæ causa singulis Sabbatis.* Sunt & אנשי כנסת הגדולה *Viri synagogæ magnæ*, de quibus prolixè Joh. Buxtorfius *Senior in Tiberiade, sive Commentario Masoretico cap.* 10. Hoc tamen vocabulum & ab hac radice deducta usurpat Syrus interpres quoque in illis locis, ubi de conventione mentis, non loci, sermo est.

§. 4. II. *eventus.* Hoc actu evenit aliquid, quod dudum in sinu prophetiarum V.T. delituit, & documento evidenti indicatum est. Id indicat γὰρ, quod respicit ad vaticinium præcedentibus verbis propositum. In illis enim consessus Ecclesiæ Apostolicæ post laudatum admirandum creationis opus ad Da- II. Eventus.

vidis vaticinium delabitur, & ex Apostolicorum periculorum insperata vicissitudine prælucescente Sancti spiritus lumine intelligit, illius complementum apparere, & illos fremitus, illa meditamenta vanissima contra Deum & Christum in actum procedere. De *Psalmo* 2. ex cujus 1. versiculo loquitur consessus Ecclesiæ Apostolicæ, quomodo à Rabbinis ad Davidem in solidum, à Zuinglianis & Pontificijs ad Davidem ut typum, ad Christum ut antitypum referatur, & cur ad Messiam in solidum sit referendus, egimus *in Pentadecadis disput.* 2. Rabbi David Kimchi in Comm. h. l. fatetur, veteres Judæos ad Messiam retulisse: *Sunt*, inquit, *qui hunc Psalmum exponunt de Gog & Magog & de Rege Messia, quemadmodũ interpretati sunt* רנבותינו צברונם לברכה *Rabbini nostri piæ memoriæ.* Ipse omnia ad Davidem refert. Subijcit tamen: *Ex istis duabus expositionibus, utram volueris sequi, sive de Davide, sive de Messia, præsentem Psalmum accipias.* Videamus, quomodo evertat argumenta pro persona alia, quam Davidis in hoc Psalmo intelligenda militantia. *Primum* est à *manifesta distinctione personarum*: Prophetæ scil. Davidis tum interrogantis *v.* 1. *&* 2. tum comminantis *v.* 4. 5. & ipsius Jehovæ ejusque Christi, *v.* 2. quorum ille sc. Jehova Pater *v.* 6. loquitur de inthronisatione filij & Regis sui. Hic sc. Christus filius loquitur de decreto divino, in quo & compellatus fuerit velut unigenitus filius Dei *v.* 7. & invitatus ut petendo in exinanitione obtineat exaltationem super omnia *v.* 8. 9. Ubi redit ad sermonem suum Propheta & Reges proceresque orbis tum ad cultum Domini, tum ad osculum complexumque fiducialem filij excitat, *v.* 10. 11. 12. Alius est itaque Jehova Christusque commendatus, alius Propheta commendans. R. Kimchi ita hoc argumentum subvertit, cum textum totum ad Davidem detorquet. *Hunc*, inquit, *Psalmum, David in principio regni sui edidit, quando congregatæ fuerunt contra eum gentes, juxta id quod dicitur* 2. *Sam.* 5. Et audiverunt Philistæi, quod unxissent David in Regem super Israel, & adscenderunt omnes Philistæi, ut quærerent David. *Atque hinc est, quod dicit.* Quare tumultuantur gentes. *Omnes enim Philistæi adscenderant. Et verbum* רגשו Ragschu, *congregationem & turbam multam designat, ut infra Ps.* 46. à congregatione operantium iniquitatem. *Vnde & ubi apud Prophetam*

Ezechie-

Ezechielem c. 30. *dicitur.* Et ceſſare faciam populum Ægypti, *Paraphraſis Chaldaica habet.* & diſſipabo congregationem Ægypti. Meditantur rem inanem] *Cum enim procederent ad bellum, ſuperbè loquebantur de Iſraele, eò quod antea victoria poſiti eſſent in bello quod geſſerant cum Saule & filiis ejus, quo clades magna facta erat in populo. Et à mortuo Saule uſque in præſentem diem non fuit Rex in Iſraele. Ideò dicit vana eſſe omnia verba eorum.* Statuunt ſe Reges terræ; *Inſurrexerunt enim omnes principes Philiſtæorum unanimi conſenſu atq; conſilio ad præliandū contra David. Vocat autē eos reges & principes, tametſi in nullo loco videamus eos aliter vocari, quam Satrapas Philiſtæorum, eò quod ipſi ex arrogantia ſeipſos tanquam Reges & Principes reputabant. Vel ſi forte ſic eos vocavit, quod convenerint cum eis & alii Reges gentium.* Simul ineunt conſilium] *Conſultant omnes ſimul. Dicitur autem conſilium* יסוד fundamentum, *eò quod conſilium id ſit operi, quod eſt fundamentum adificio.* Contra Dominum & contra Chriſtum ejus] *Sciebant enim quod ex præcepto Domini rex factus eſſet David, & quod Samuel Propheta Domini unxiſſet eum in Regem.* Dirumpamus vincula eorum] *Hoc ipſum dicebant Philiſtæi. Dirumpamus vincula ejus & colligationes Iſrael, quibus conſpiraverunt ſimul & conſenſerunt, ut conſtituant David in Regem. Septem enim anni effluxerant, in quibus non convenit univerſus Iſrael pro eligendo Rege. Nunc verò cum omnes unanimiter conſpiraviſſent, ut David in Regem crearent, ob id dixerunt Philiſtæi,* dirumpamus vincula eorum. Et proijciamus à nobis funes eorum,] *Eandem rem bis dixit, at diverſis dictionibus. Sic enim mos eſt linguæ ſanctæ. Sunt autem* מוסרות & עבות funes robuſtiores, *per quos parabolicè intelligitur forte conſilium & conſenſus.* Reſp. 1. Qui ex Rabbinis per Chriſtum Meſſiam magnum intelligunt, quos innuit R. Kimchi, illi omnino Prophetam interrogantem, increpantem, comminantem & commonentem à Meſſia diverſum faciunt. Hactenus igitur Kimchi contra antiquiſſimos Magiſtros ſuos aſſeverat. 2. Etiamſi exempla ſint in promtu, ubi Propheta de ſe etiam in tertia perſona loquitur, ubi tamen Prophetæ objectum aliquod oſtendunt, circa quod commendabile, venerabile, adorabile faciendum occupati ſunt, ordinariè tertium quoddam à ſe diſtinctum intelligunt. 3. David Rex nullo indicio prodit, quod de tumultibus & meditationibus

adversus se concitatis loquatur, quod aliàs non facilè prætermittere solet. 4. A Davidica humilitate alienum est, se Deo conjungere, se tanquam filium Dei commendare alijs. 5. Manifestè falsum dicit Kimchi cum ait, septem annos fuisse præterlapsos, in quibus non convenerit Israel ad eligendum Regem. Nam post obitum Saulis domus Judæ illicò in Hebron unxit David in Regem. Reliquæ tribus auspicio Abneris Isbosethum filium Saulis elegerunt, qui & per biennium regnavit, 2. *Sam.* 2, 10. antequam ferali pugna pro regno congressi essent magni belli duces Joab & Abner, *v.* 12. *Alterum argumentum est ab hostium descriptione.* Ea talis est, ut omninò amplius quiddam & universalius indicet, quam quod Philistæorum, aut vicinarum gentium multitudine expleri possit. Tumultuantur gentes, nationes meditantur inane, insurgunt Reges terræ, proceres judicesque populorum insolescunt. Quanto verisimilius est, Prophetico Spiritu ad universitatem gentium contra Evangelium & Evangelij Solem Christum tumultum & persecutionem excitaturam respexisse, quam ad pauculas illas gentes, quas in ambitu suo terra Israel attigerat? De illis sanè plenius dicitur, quod sint gentes, nationes, Reges terræ proceresque. Kimchi ipse excusat, quod scriptura Philistæos Davidis adversariis reges non tribuat.

§. 5. *Tertium argumentum est, à Regis huius divina generatione & summa ineffabilique filiatione*, de qua copiosè loco adducto actum est. Inauguratio regia & collocatio in thronum sublimem stilo scripturæ non dicitur generatio. Et si diceretur, non tamen hoc loco à proprio & nativo significatu vocabuli nobis recedere liceret, quia & absolutè ponitur, & bis vocabulum filium designans repetitur. Sed & distinguitur collocatio in thronum regalem ipsius Messiæ, à generatione. Illa *v.* 6. continetur & verbo נסכתי exprimitur, quod & de se enunciat Sapientia *Prov.* 8, 23. Chaldæus habet מניתה *inautoravi*, LXX. ἐθεμελίωσε, notatque potius *Ordinationem, destinationem, & decretum*, quam illum unctionis actum, à quo Salvator noster Messiæ nomen gerit. Unde sunt dicti נסיכים Principes, præfecti, Toparchæ, *Ios.* 13, 21. *Psal.* 83, 12. R. D. Kimchi ita interpretatur *v.* 6. & 7. Ego autem constitui Regem meum] *Quomodo cogitant ipsi, ut extirpent regnum*

De filiatione divina.

regnum de domo David, cum ego tamen unxerim eum & conſtituerim eum in Regem. Atqui dictio נסכתי principatum *ſignificat & magnificentiam, ſicut accipitur Ithoſ. 13. & Dan. 11.* Regem meum] *Vult dicere, Regem qui meus eſt, quoniam ego feci eum regnare, ſecundum illud, quod dicitur 1. Sam. 16. quoniam providi mihi in filiis ejus regem, ubi* לי *id eſt* mihi, *emphaſin habet, q. d. qui ſit. colat me, atque hanc vim habet in præſentiarum, quod dicit* מלכי regem meum. *Eſt & ubi contrarium ſenſum habet, h.e. ubi David Deum regem ſuum vocat; ut Pſ. 74. Deus* enim Rex meus eſt ab antiquo, *ubi* מלכי rex meus *perinde valet, ac ſi diceret* המולך עלי *qui regnat ſuper me. Et iſtiuſmodi vim habent litera ſerviles, quæ conſtituunt affixa pronominalia, ſicut patet in iſtis locis Pſal. 39.* auferà me plagam tuam, *Pſal. 38.* E regione plagæ meæ ſteterunt. *Eſ. 59.* Et lætificabo eos in domo orationis meæ. *Dicit autem* ſuper Zion ſanctitatis meæ, *eo quod non capta fuit arx Zion, donec venit David. Vnde vocata eſt Zion & Jeruſalem civitas David, & poſtquam ea capta fuit, tum demum congregati fuerunt Philiſtæi.* Narrabo velut decretum] *Ita loquitur David de ſeipſo dicens, Ponam mihi in præceptum & conſuetudinem, ad narrandum ſc. quod Dominus dixit ad me,* Filius meus es tu, *ab eo enim mihi obvenit regnum: unde non eſt, ut contendat ullus homo, cum Dominus ſuſceperit me ſibi in filium, ſicut dixit ad Samuelem 1. c. 16.* quoniam providi in filijs ejus mihi Regem, q. d. *Rex iſte meus eſt, & filius meus & ſervus meus, qui mihi obtemperat. Quicunque enim ſic Deum audit, ut ſerviat ei, vocatur filius ejus, ſicut filius, qui audit Patrem & paratus eſt illi ſervire, atque hoc ſenſu dictum eſt illud Deut. 14.* Filij eſtis Domini Dei veſtri; *item 2. Sam. 7.* Ego ero ei in Patrem & ipſe erit mihi in filium. Item filij Dei viventis, *Hoſ. 10.* Ego hodie genui te] *Intelligit diem, quo unctus fuit in Regem.* Reſp. 1. Rex conſtitutus in montem ſanctum Zion loquitur quidem de ſeipſo, ſed Rex iſte non eſt ipſe David hoc loco. Ipſe enim loquitur de iſto Rege, tanquam ſublimiori & cum Jehova intimè conjuncto. 2. Unctio nuſpiam vocatur in ſacris literis generatio: unctio inquam ad officium Hierarchicum & donorum miniſtrantium elargitione conſtans. Unctio ſpiritualis ipſa ab ipſa generatione ſpirituali ſeu παλιγγενεσία etiam diſtingui videtur, tanquam quæ ad renovationem pertinet, Ezech. 16, 9. Conf. Tit. 3, 5. locum planè parallelum.

rallelum, & 1. Joh. 2, 20. 27. 3. Quod magiſtratus & Reges Filij Dei dicuntur, non fit hoc ſenſu, qui h. l. attenditur. Non inquam generãdo, ſed ad actus majeſtatis edendos mittendo. Unde *Pſ.* 82, 5. Chaldæus habet: כמלאכיא אתון חשיבין וחך אנגלי סרומא *Veluti angeli vos eſtis reputati & tanquam angeli excelſi.* Peculiare eſt in Salomone, qui futuræ & fulſuræ in magno Meſſia majeſtatis imaginem debebat exhibere, quod prophetico Spiritu ipſe David intellexit & detexit 2. *Sam.* 7, 19. Debebat itaque peculiari aliqua ratione nomen Filij Dei portare, qua nulli Regum communicatum fuit. Sed pergit R. D. *Kimchi* contra Jeſum Dei filium hunc locum corrumpere. *Si dixerit ad te Chriſtianus*, inquit, *Chriſtum eſſe filium Dei (ſc. generatione propria) Reſponde, quod non conveniat dicere, Equus iſte eſt filius Ruben. Etſi dixerit, eum ad quem Deus dicat, Filius meus es tu, neceſſariò conſequi, eſſe de ſubſtantia ejus, atque ſimilem illi in divinitate; & amplius ſi inde divinitatem Chriſti probaverit, quod dixit Deus, ego genui te, quandoquidem genitus ſit de ſubſtantia gignentis; Reſponde ei in hunc modum: non competere divinitati paternitatem & filiationem, cum ea ſc. ſit inſeparabilis, neque dividi poſſit, cum non ſit corpus, ſed unum eſſe (Deum, omni modo unitatis, cui nihil accedat, neque decedat, neque ſub diviſionem cadat. Et iterum reſponde ei, quod ad rationem patris & filii attinet, pater utique filium antecedit tempore, & virtute Patris exiſtit Filius. Et licet alter ſine altero eſſe non poſſit, quod ad appellationem nominum attinet, (non enim vocatur pater, donec ei fuerit filius, neque filius vocatur, niſi fuerit ei Pater) nihilominus tamen iſte, qui vocatur Pater, cum fuerit ei filius, antecedit utique eum tempore, & virtute Patris exiſtit filius. Vnde porro ei reſponde: Deus ille, quem vos dicitis & appellatis Patrem, Filium & Spiritum S. pars inquam illa, quam Patrem vocatis, antecedit alteram partem, quam filium nominatis. quod ſi ambo eodem ſimul tempore extitiſſent, potius fratres aut gemelli appellandi erant, & non pater & filius, neque generans & genitus: nam qui gignit, prior eſt genito abſque dubio. Quod ſi amplius objecerit, Filium Dei non convenire dici, niſi de re quapiam, quæ participet ſubſtantia divina, Reſponde iterum, quod nequeamus de Deo loqui, niſi parabolicè, ſicut fit in iſtis locutionibus, quibus illi os, oculi & aures attribuuntur, ut cum dicunt os Domini, oculi Domini, aures Domini, & ſi quæ ſunt ſimiles locutiones, quas manifeſtum eſt non poſſe*

posse de Deo dici, nisi per parabolam. Sic quoque parabolica locutio est, cum dicitur filius Dei, filii Dei. qui enim facit præcepta ejus, & munus sibi ab eo delegatum exequitur, hunc vocat Deus filium suum, quemadmodum recte filius dici solet, qui jussa Patris facit. Hinc est, quod scriptura & stellas filios Dei vocat: ut Iob. 38 Cum congratularentur pariter stellæ matutinæ & jubilarent cuncti filij Dei. *Simili modo & hominem propter spiritum illum cælestem, cujus instinctu facit præcepta Dei mediante anima intellectuali, quæ ad hoc ipsum instruit, vocat Deus filium suum, atque hac de causa Davidi dicitur*, Filius meus es tu, ego hodie genui te, *quo sensu & illa dicta sunt. Ex.* 4. Filius meus primogenitus Israel, *Deut* 14. Filij vos estis Domini Dei vestri; *Deut.* 32. Nunquid ipse est pater tuus, qui possedit te? 2. *Sam.* 7. Ego ero ei in patrem & ipse erit mihi in filium. Hæc Kimchi. Resp. 1. De Kimchio dicere fas est, *Equus filius Ruben.* Aut quod Christus *Ioh.* 8, 44 de Judæis dixit, *Vos ex patre Diabolo estis.* 2. Generatio & spiratio in divinis non sunt per divisionem & separationem, qualis est corporearum rerum per generationem multiplicatio. Et summa unitas & perfectissima Trinitas juxta creditur. Et ita credidêrunt Judæi, quantum liquet ex historia Evangelica, ubi nunquam in disputationem deductum, an sit filius DEI? Sed suppositum, & esse unum summum perfectissimumque Dei Filium, & eum esse æqualem Deo, unumque cum Patre. Tantum quærebatur, an Jesus Nazarenus sit filius Dei? Itaque ad generationem in divinis non existimabatur pertinere separatio & divisio. Docuit id autor expositionis fidei de recta Confessione inter opera Justini Martyris p. 298. ὅτω νοῦμεν τὸν υἱὸν ἐκ πατρὸς γεγεννῆσθαι ὡς φῶς ἐκ φωτὸς ἐκλάμψαν. ἐκλάμψει δὲ ἢ εἰκὼν παρασχῆται, τότε συναΐδιον, τότε τῆς οὐσίας παῦλαν, τότε τῆς γεννήσεως ἀπαθές, ἢ δὲ ἐξελάμφθη, ἵνα ἐκλάμψαι ἀχεόνως συνυπέστη. ἴνιν δὲ φωτὸς ἔκλαμψις χεόνῳ μέτρῳ διακόπτοιτο; ἢ δὲ φῶς ἐκ φωτὸς, τὸν λόγον δ' φῶς ἐπλώσειεν, ἀφ' ἧς ἀχ γεγέννηται. ἢ δὲ πάλιν φῶς ἀχ τὸ γενόμενον, ἀπαθὴς ἡ γέννησις ἂν εἴη. ἃ δὲ κατὰ τομὴν, ἢ ῥεῦσιν, ἢ διάτασιν τῆς φωτὸς ἡ ἔκλαμψις γίνεται; ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἀπαθῶς περιέχεται. πῶς αὐτὴν δὲ γνῶσιν ἀχεὶ δ' ἀγίῳ πνεύματι κατέχομεν, ὅπ ὥσπερ ὁ υἱὸς ἐκ δ' πατρὸς, ὅτω ἀχ τὸ πνεῦμα, πλὴν γε δὴ τῷ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως διοίσει. ὁ μὲν, φῶς ἐκ φωτὸς γεννητῶς ἐξέλαμψε. τὸ δὲ, φῶς μὲν ἐκ φωτὸς ἀχ αὐτὸς, ἃ μὲν γεννητῶς,

ἀλλ'

ἀλλ' ἐκπορευτῶς, προῆλθεν. οὕτως συναΐδιον πατρὶ, οὕτως τὴν οὐσίαν ταὐτὸν, οὕτως ἀπαθῶς ἐκεῖθεν ἐκπορευθὲν. οὕτως ἐν τῇ τριάδι τὴν μονάδα νοοῦμεν, καὶ ἐν τῇ μονάδι τὴν τριάδα γνωρίζομεν. *Sic filium ex Patre genitum esse intelligimus, veluti lumen de lumine relucens. Sufficit enim imago huiusmodi ad coaeternitatem, & substantiae unitatem sive identitatem, & nativitatis perpessionis omnis expertis rationem adstruendam. Nam quatenus reluxit, simul cum eo, unde reluxit, sine tempore existit: quonam enim intermedio tempore luminis relucentia est interrupta? Quatenus autem lumen de lumine, luminis rationem declarat, à quo etiam genitum est: quatenus item lumen, eiusquoque quod gignitur, generatio passioni minimè subjecta est. Haudquaquam namque per sectionem, aut fluxum, aut interstitium luminis relucentia fit, sed è substantia ipsa praeter perpessionem omnem progreditur. Eandem quoque notionem de Spiritu S. tenemus. nam sicuti filius ex patre, ita & Spiritus: excepto quod existentiae modo differentia quaedam intercedit. Ille siquidem lumen de lumine geniti modo reluxit; hic verò de lumine lumen & ipse, non geniti, sed procedentis modo progressus est. Ita nos cum Patre coaeternum, ita substantia unum & eundem, ita inde extra perpessionem omnem procedentem, ita & in Trinitate unitatem & in unitate Trinitatem cognoscimus.* ATHANASIUS de decret. Synodi Nicaenae pag. 409. οὕτως ἄλλως ἐστὶν ἡ τῶν ἀνθρώπων γένεσις, καὶ ἄλλως ἐστὶν ὁ υἱὸς ἐκτοῦ πατρὸς. τῶν μὲν γὰρ ἀνθρώπων τὰ γεννήματα μέρη πῶς τῶν γεννώντων εἰσὶ. ἐπεὶ καὶ αὐτὴ τῶν σωμάτων ἡ φύσις οὐχ ἁπλὴ τις ἐστὶν, ἀλλὰ ῥευστὴ καὶ ἐκ μερῶν ἔχει τὴν σύνθεσιν. ἀπορρέουσι τε ἄνθρωποι γεννώντες, καὶ πάλιν ἐπιῤῥεῖ τὰ ἐκ τῶν τροφῶν εἰς αὐτοὺς εἰσαγόμενα. δι' ἣν αἰτίαν καὶ πολλῶν κατὰ καιρὸν τέκνων γίνονται πατέρες οἱ ἄνθρωποι. ὁ δὲ θεὸς ἀμερὴς ὤν, ἀμερίστως ἐστὶ καὶ ἀπαθὴς τοῦ υἱοῦ πατὴρ. οὔτε γὰρ ἀπορροὴ τῶν ἀσωμάτων ἐστὶ, οὔτε ἐπιῤῥοὴ τις εἰς αὐτὸν γίνεται, ὡς ἐπ' ἀνθρώπων. *Sic aliter se habet hominum generatio, aliter filius à Patre oritur. Etenim progenies hominum partes sunt quidammodo gignentium, quoniam natura ipsa corporum non est simplex, sed fluida & ex partibus composita: effluuntque cum generant homines, & vicissim cum aluntur, cibi in eo & potus influunt: quam ob causam multorum per tempora filiorum Patres fiunt homines. Deus autem cum sit impartibilis, impartibiliter est & passionis expers filii Pater. Nam & effluxio nulla est eius, quod est incorporeum, nec influxio in ipsum est, ut est in hominibus.* Hæc Athanasius. *Vide* prolixè ista ex antiquitate colligentem

Dionys.

Dionys. Petavium *Theol. dogmat. de Trinit. lib.* 4. *c.* 8. *n.* 10. 11. 12. 13. &c 3. Filium *aliquando* impropriè Deo attribui constat, *semper*, falsum est. Hoc loco filiationem incomparabilem, eminentissimam, perfectissimamque indicari, ex eo constat, quia ex ea necessariò communicanda concluditur *hæreditas omnium gentium*, quæ *sine possessione divina omnium* haberi nequit, ut infra constabit. 4. Inter patrem & filium *ordinem originis* esse, certum rursus est *Antecessionem temporis* non requiri, inde liquet, quia utrumq; in æternitate aimus esse, ubi ordo originis locum habere potest, tempus locum non habet. Dicimus enim in Deitate nunquam non fuisse Patrem, nunquam non fuisse Filium. ORIGENES *lib.* 1. *periarch. cap.* 2. eousque progreditur, ut neque τῷ λόγῳ τὴν ἐπινοίας Patrem priorem esse Filio dicere voluerit. *Nos*, inquit, *semper Deum Patrem novimus unigeniti Filij sui, ex ipso quidem nati, & quod est, ab ipso trahentis, sine ullo tamen initio, non solum eo, quod aliquibus temporum spatiis distingui potest, sed & sine illo, quod sola apud semetipsam mens intueri solet, & nudo ut ita dixerim intellectu atq; animo conspicari.* Quæ verba si sunt Origenis, nec à Ruffini lucerna, ut conjicit Dionys. Petavius Jesuita *de Trinitate lib.* 8. *c.* 9. § 17. *pag.* 864. facile eundem à suspicione collusionis cum Arrianis vindicare poterunt. Et tamen magnum Ecclesiæ Alexandrinæ lumen Athanasius *de decretis synodi Nicænæ p.* 425. ait ex eodem Origene: Εἰ ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἀόρατος εἰκών. Ἐγὼ δὲ τολμήσας προσθείην ἄν, ὅτι καὶ ὁμοιότης τυγχάνων τοῦ πατρὸς, οὐκ ἔστιν, ὅτε οὐκ ἦν. πότε γὰρ ὁ Θεὸς ὁ κατὰ τὸν Ἰωάννην φῶς λεγόμενος. ὁ Θεὸς γὰρ φῶς ἐστιν, ἀπαύγασμα οὐκ εἶχε τῆς ἰδίας δόξης, ἵνα τολμήσας τις αἰχὴν δῶ εἶναι τοῦ πρότερον οὐκ ὄντος; πότε δὲ ἡ τῆς ἀῤῥήτου καὶ ἀκατονομάστου καὶ ἀφθέγκτου ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς εἰκὼν, ὁ χαρακτὴρ λόγος, ὁ γινώσκων τὸν πατέρα, οὐκ ἦν: κατανοείτω γὰρ ὁ τολμῶν καὶ λέγων, ἦν πότε ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱὸς, ὅτι ἐρεῖ καὶ τὸ. Σοφία πότε οὐκ ἦν, καὶ λόγος οὐκ ἦν, καὶ ζωὴ οὐκ ἦν. *Si est imago Dei invisibilis, ipsa quoque invisibilis: equidem audacter hoc etiam adjecerim, cum sit idem similitudo Patris, non fuisse aliquando, cum non esset. Quandonam enim Deus, qui secundum Iohannem lumen dicitur; Deus enim lumen est splendorem propriæ gloriæ non habebat, ut audeat quispiam initium dare Filio, cum antea non esset? Ec quando verò illa hypostaseos Patris, quam nec effari, neque nominare, neque verbis eloqui possumus, imago, character*

ille verbum, Patrem cognoscens, non fuit? Animadvertat enim, si quis hoc dicere audeat, erat aliquando, quando non erat Filius; illud etiam se esse dicturum, Sapientia aliquando non erat, & verbum non erat, & vita non erat.

§. 6. *Quartum argumentum ab uniuersali dominio super omnes gentes & possessione proprietaria finium orbis terrarum, de quo dicta disp. 2. Pentadec. §. 48. & seqq.* prolixè actum est. Rabbi D. Kimchi contra ita *vers.* 8. ad Davidem Regem detorquet. *Postula à me*] *Ipse sc. Deus dixit ad me, postula à me & dabo gentes in hæreditatem tibi, juxta illud, quod dixit ad eum 2. Sam.* 7,9. & exterminavi cunctos hostes tuos à facie tua, feciq; tibi nomen grande, juxta nomen magnorum, qui sunt in terra: 2. *Sam.* 8,14. Fueruntque omnes de Edom servi David, *v.* 6. Factique sunt Syri servi David. & 1. *Paral.* 14,17. Egressumque est nomen David ad omnes terras, & Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes. *Hoc est, quod in præsentiarum dicitur*; Et dabo gentes in hæreditatem tibi. *& nota quod* אפס & קץ *vicinitatem habent in significatione.* Dixit item ad me Dominus, *inquit porrò David, de omnibus gentibus, quæ surgent contra me,* Confringes eos in virga ferrea, תרועם *idem est, quod* תשברם *id est,* conteres eos, *qua in significatione accipitur & in isto loco Hieremiæ cap.* 15. Nunquid confringet ferrum, ferrum &c. *Item* confringet fortes &c. *Similiter &* תנפצם *confractionem significat, sed talem, quæ fit cum dispersione; cum enim quis conterit vas, dispergunter fragmenta ejus, atque ita accipitur Iud.* 7. Confringentes lagenas. Et post idem Kimchi sic ex hoc textu contra nos insurgit. *Iterum respondebo Christianis hunc in modum: Quomodo Filius à Deo Patre, de quo vos dicitis & asseritis, quod dixerit Pater ad Filium, postula à me, & dabo gentes in hæreditatem tibi &c. aliquid postulabit? cum tamen sit æqualis cum illo Deus, paremque cum illo habeat potestatem in gentes & in fines terræ. Et rursum interroga, Num ante hanc petitionem non etiam ipsius Filij gentes fuerint? quod si non fuerint, sequitur primum, angustam Dei fuisse potentiam, quæ postea aucta fuerit, quod de Deo dicere non convenit. Quod si objecerit Christianus, respectu carnis hæc dici, ad quam postquam divinitas illam acceperit, dixerit Deus, quod à se postulare debeat, quodque velit ei dare gentes in hæreditatem &c. respondeas, hoc non*

esse

esse verum; quandoquidem Christus secundum carnem non habuerit regnum, neque ullum imperium in gentes. Et si dixerit intelligendum hoc esse de fide ejus, quam recepturæ erant gentes, respondeas, multas esse gentes, tam de Iudæis, quam de Ismaelitis, quæ non recipiunt fidem ejus. Ita R. Kimchi. Resp. I. nullo scripturæ testimonio Kimchius probat, Davidi vel promissam, vel datam possessionem gentium & finium orbis terrarum. Neque enim vel unam orbis partem excessit, vel exhausit Davidis regnum. Sic igitur Rabbinus urgendus. Is, quem Jehova postulare jubet, totius orbis terrarum & omnium gentium possessionem obtinere debuit ex divina ordinatione, juxta æternum decretum Dei. Ita contextus Psalmi. Atqui David nunquam totius orbis terrarum & omnium gentium possessionem juxta æternum decretum Dei, ex divina donatione, obtinere debuit. Imo nullus purus homo unquam ad illud dominationis fastigium conscendere potest, ut super universi orbis terrarum ambitum & extremitates, super omnes gentes, imperet. Ergo neque S. David, neque quisquam purus homo est is, qui à Jehova postulare jussus est. *Quod locum 2. Sam. 7, 9.* attinet, non loquitur sanè ille de omnibus gentibus aut finibus orbis terrarum, sed de finitimis gentibus, quæ populum Israeliticum persecutæ sunt. Neque Syri aut Edomæi complent fines orbis terrarum, de quibus 2. Sam. 8. Sic cum 1. *Paral.* 14, 17 dicitur, quod fama Davidis abierit בכל ארצות in omnes istas terras, & quod Jehova metum incusserit על כל הגוים super omnes istas gentes, neque fines orbis terrarum absolutè intelliguntur, sed illæ terræ, in quas cursus victoriarum Davidicarum dimanare poterat, illæque gentes, quæ Philistæis conterminæ percellebantur tam repentina gentis nuper servæ & à Philistæis graviter pressæ emersione & illustribus trophæis ab hostibus reportatis. *Psal. 2.* verò גוים absolutè, non הגוים, & אפסי ארץ etiam absolutè, non אפסי הארץ nominantur. Et ut intelligatur, orbis terrarum imperia compellari, distributio facta est inter magistratus, & aliqui dicuntur מלכים Reges, aliqui שפטי ארץ Judices terræ *v.* 10. Atq; huc spectant prophetarum majorum minorumque conciones, quæ Regum orbis terrarum à quatuor mundi

plagis futurum confluxum, tanquam effectum donationis Jehovæ Psal. 2. explicatæ, annunciant. *Esa.* 49, 7. 23. *cap.* 52, 15. *c.* 60, 3. 10 11 16. *&c.* II. Filius petere jussus in decreto divino, omninò sub considerationè futuræ incarnationis intelligendus est: scilicet, ut ex Israelitis oriundus & omnibus gentibus regibusq; gentium intimandus, & propter stultam, ut videbitur, prædicationem propositionemque mysteriorum divinorum tumultuantes inanissimasque meditationes excitaturus *vers.* 1. 2. ungendus & præficiendus monti Zion sanctitatis Dei *v.* 3. 4. 5. 6. adeoque post generationem non per eam, rex futurus & in possessionem gentium finiumque terræ perventurus *v.* 7. 8. 9. Itaque quà æqualis Deo Patri semper Dominus, semper sedens in cœlis, semper Jehova, semper Rex Sionis, semper Rex gentium finiumque terrarum orbis est. neque potentiæ infinitæ divinæque vel imminutionem vel auctionem passus est. III. Falsum est, Christum Jesum secundum humanitatem non habere regnum atque imperium. Licet enim mundano more splendoreque nullum habeat, neque habuerit, in statu exinanitionis, nihilominus tamen in exaltationis statu divino more atque splendore habet universale imperium. Idque juxta definitionem Davidicam. Est enim regnum cum Jehova Christi indivisum, quod etiam conjunctim utrumque gentium odiis atque tumultibus objicit, *v.* 1. 2. 3. Lora funesque Jehovæ & Christi indistractè cohærere, & disrumpenda dicuntur *v.* 3. Est regnum in omnes fines orbis terrarum, *v.* 8. quod nequit esse humanum, & finitis facultatibus gubernari, sed infinitam & interminabilem potentiam requirit. Est regnum, cujus solium in seculum & sempiternum *Psal.* 45, 7. Cujus Rex unctus Deus, *v.* 8 qui constituit Principes in universa terra, *v.* 17. cujus majestatis duratio paria tum luna soleque factura est, *Psal.* 72, 7. 17. qui rex sacerdosque conjunctim futurus est in æternum, & post superatos servitutis atrocissimæ labores, inter quos de torrente in via bibiturus est, perpetuo caput exaltaturus, sessurus ad dextram Dei, dominaturus in medio inimicorum, & numerosam se colentium familiam habiturus, *Ps.* 110, 1. 2. 3. 4. 7. Tale regnum stante templo secundo, elapsis fere septimanis Danielis, circa autonomiam Judæorum ferè evanidam,

ante

ante universalem eversionem reip. & synagogæ, ingredi debuit Rex ex Israele oriundus. Detur alius, qui id præstiterit, quam Jesus Nazarenus, qui illam sibi gloriam, tot documentis, tot præsidiis asseruit. IV. Licet multæ gentes, & plurimi ex Judæis & Ismaelitis regnum Jesu Christi vera fide non agnoverint, nihilominus ille eorum Rex est. Quia verus Messias etiam dominaturus est in medio inimicorum, eosque in scabellum pedum suorum usurpaturus, *Psal.* 110, 1. 2. Deque Judæis clarissimè prædictum est, eos Messiæ regnum aspernaturos, quod ad Rom. 9. & 10. fusè probat S. Paulus.

§. 7. *Quintum argumentum est ab adoratione imperata cum Iehova huic filio tribuenda*, de qua *vers.* 12. Neque enim duntaxat osculum reverentiæ & timoris eidem tribuendum præcipitur, sed etiam recipientes se ad eum, inq; eum fiduciam collocantes, beati prædicantur. *De quo actum est Pentad. disp.* 2. § 52. 53. R. D. Kimchi *osculamini* quidem ad filium in Psal. 2. commendatissimum refert, sed quod de fugienda ira pessundante, & de fiducia beatificante concipienda dicitur, ad Jehovam restringit. Sic enim ait: Osculamini filium] *Verbum* נשקו *eam habet significationem, quam & in isto loco Genes.* 41. & osculatus est omnes fratres suos. *Et* בר *idem valet, quod* בן *id est* filius; *sicut Prov.* 31. Quid fili mi? quid inquam fili uteri mei? *vel potest deduci à* בר *quod mundum significat, ut accipitur infra Psal.* 73. utique bonus est Deus Israeli, his qui mundo sunt corde. *qua in significatione si hic accipiatur, sensus erit: quid mihi vobiscum est? Sum enim mundo corde, neque est in me ulla iniquitas, ut veniatis & pugnetis contra me, sed vestrum potius est, exosculari me & confiteri, quod ego sum factus Rex ex præcepto Dei. Potest etiam exponi, ut electum significet, sicut accipitur in isto loco* 1. *Sam.* 17. Eligite vobis Virum, qui descendat ad me, *quomodo & de Saule* 2. Sam. 21. *dicitur, quod sit electus Domini.* Ne forte irascatur] *Si non conversi fueritis subito à viis vestris malis, irascetur Dominus contra vos, quoniam exardescet propemodum ira ejus, id est, si vel paululum adhuc perstiteritis in impietate vestra, exardescet ira ejus contra vos.* Beati omnes qui confidunt in eo] *Sicut ego sc. hodie beatus sum: quoniam speravi in eo & salvatus sum, vobis interim pereuntibus: quod si & vos in eo speraveritis, similiter dicetur de vobis, quod beati sitis.* Resp. oscu-

lum h. l. præceptum non eſt politici honoris, ſed religioſi, quod loco dicto oſtendimus. Reſpicit ſanè intimam & ſublimem filij oſculandi cum Jehova κοινωνίαν *verſ.* 2. oppoſitum eſt inprimis conſiliis non ad ſtatum politicum, ſed religioſum evertendum tendentibus, *v.* 12. ſpectat illud incomprehenſibile dominium in fines orbis terrarum & omnes gentes *v.* 8. naſcitur ex conſideratione magnitudinis & ſublimitatis regis, quam animadvertendam Pſaltes commendat *v.* 10. Includit reverentiam & timorem cum cultu & exultatione conjunctum *verſ.* 11. eſt actus, quo unà cum Rege uncto ipſe Jehova ad beatitudinem conſequendam recipitur fiducialiter *v.* 12. Sunt enim hæc duo conjuncta: oſculamini filium, & confidenter recipite vos ad eum · ut & iſta, ne iraſcatur & pereatis in via, ac, beati omnes. Non habere iratum Deum vel filium ejus, conſequens habet, non perire in via, quod ſequitur, feliciter appellere in patria & beatum eſſe. II. Iraſci omninò eſt actus, qui à filio uncto Rege etiam timendus proponitur. יאנף בן inquit Pſaltes, ſine ullo ſeparationis ab oſculando indicio. Q. d. Aut figite Regi filio oſculum religioſi amoris, aut ille vobis infiget telum iræ vindicatricis. Sicut ira hoſtiliter molientium Regum & Principum terræ communiter adverſus Jehovam & Chriſtum inſoleſcit, ita viciſſim non tantum à Jehova, ſed etiam à Chriſto ira pertimeſcenda eſt. Reſpicit ſanè יאנף iſtam contritionem & confractionem in virga ferrea, de qua *v.* 9. Cujus verò ira tanto cavenda eſt ſtudio, in illam magna libertate mentis collocanda eſt fiducia, ab illo denique expectanda beatitudo: ut id connexio ſententiarum requirit.

§. 8. Quamvis verò totus iſte fremitus gentium Judæorumq; adverſus Dominum & Jeſum Chriſtum iſto quidem conventu ad interfectionem Meſſiæ collimante terminatus non ſit, ſed graviſſimis etiam perſecutionibus in ſeculis Eccleſiæ Chriſtianæ ſequentibus ſeſe prodiderit (quas perſecutiones & ex perſecutionibus nata ſupplicia crudelia quidem & inhumana fuiſſe, non tamen omninò iniqua, ſi humana ratione conſiderentur, cenſet Joh. à Wovern *in not. ad Minucij Felicis Octavium p.* 125. *quia Chriſtiani nova religione inducta veterem gentiliſmum ceu fundamentum pacis publicæ & tranquillitatis vinculum convellebant: quia no-*

Eurni

cturni cætus promiscui virorum & mulierum non sine suspicione factionis ab ipsis instituti: QVIA contra prævalidam superstitionem, dum unius Dei cultum suadebant, omnium aliorum auferebant: quia lucifugæ erant & subtrahebant se imperij negotiis, dum immortalia cogitabant, mortalium negligentes, à quibus omninò diversa Romanorum studia, qui eum in defendendis & propagandis imperij limitibus laborant, Christiani abditi in tenebris, solliciti, ut conveniebat, æternitatis, incuriosi honorum & publicæ utilitatis, Deum colebant. Hinc quod gravissimo supplicio in Christianos sævitum, non tàm crudelitatis, quàm legum Romanarum, quibus ita sancitum, fuerat. Malè autem censet Woverius, dum nullam æquitatis suppliciorum causam, nisi opinionem de Christianis sinistram & haud difficulter vincibilem allegat.) prodatq; adhuc; magnum tamen prophetiæ Davidicæ momentum in eo consummatum est, quod contra caput fremitus insurrexit.

§. 9. Neque verò, quia eventus hic indicatus est à Sapientissimo Rege, ad *Voluntatem Dei antecedenter decernentem & præ determinantem*, adeoq; ad *necessitatem causalem* pertinet: quod, postquam hoc ipsum vaticinium expressisset, præclarè subjicit Justinus Martyr *apologia II. pro Christianis*; ὅπιος δὲ μὴ τινες ἐκ τῶν προλελεγμένων ὑφ' ἡμῶν δοξάσωσι καθ' εἱμαρμένης ἀνάγκην φάσκειν ἡμᾶς τὰ γενόμενα γίνεσθαι ἐκ τοῦ προειπεῖν προεγνωσμένα, καὶ τοῦτο διαλύομεν. *Ne aliqui ex his, quæ protulimus, autument ex fati necessitate nos dicere fieri, quæ fiant, perinde atq; quod prædicta sint, constituta quoq; atq; decreta habeantur, id & refellemus.* Postea variis rationibus instituta refutatione, ita concludit: ὥστε ὃ φαμὲν πεπροφητεύσθαι τὰ μέλλοντα γινέσθαι, οὐ διὰ τὴν εἱμαρμένης ἀνάγκην πράττεσθαι λέγομεν, ἀλλὰ προγνώστου τοῦ Θεοῦ ὄντος τῶν μελλόντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων πραχθήσεσθαι. *Itaq; quod asserimus, quæ futura erant, vaticiniis Prophetarum prædicta esse, non per fati necessitatem fieri ea dicimus, sed Deum futurorum omnium hominum factorum præscium esse indicamus.* Cui geminum est, quod *contra Cajanos hæresi 38.* Epiphanius scribit, postquam de proditione Judæ & violentia hostium Christi disseruisset: Καὶ τε γὰρ εἴπη ἡ γραφὴ τὸν χριστὸν μέλλοντα σταυρῷ παραδίδοσθαι, ἢ κἂν εἴπη ἡ θεῖα γραφὴ τὰ ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν δι' ἡμῶν ἐπιτελούμενα ἀτοπήματα, οὐ πάντων εὕροι ἄν τις ἡμῶν τῶν τὰ παράνομα πραττόντων ἀπολογίαν, τὴν τῆς γραφῆς μαρτυρίαν

προφέ-

προφέρων, προθεσποζούσης ταῦτα ἔσεσθαι. οὐ γὰρ ὅτι εἶπεν ἡ γραφὴ, ποιοῦμεν, ἀλλ' ὅτι ἐμέλλομεν ποιεῖν, προεῖπεν ἡ γραφὴ, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόγνωσιν, καὶ ἵνα Θεὸς ἀγαθὸς ὑπάρχων ἐπιφέρων δὲ τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων, μὴ ὑποληφθῇ πάθει συνεχόμενος. ἡ γὰρ καθέκαστον τῶν ἁμαρτανόντων παρὰ Θεοῦ ὀργὴ, οὐκ ἀπὸ πάθους ὁρμᾶται. Ἀπαθὲς γὰρ τὸ θεῖον. ὑποφέρει δὲ τὴν ὀργὴν κατ' ἄνθρωπον, οὐ πάθει ληφθὲν ἀγανακτήσεως, οὐδὲ ὀργῇ ἡττηθὲν κρατούμενον. δείκνυσι γὰρ τὸ ἀπαθὲς ὁ Θεὸς, προειπὼν τὴν ἐσομένην κρίσιν, καὶ τὴν δικαίαν τιμωρίαν γινομένην, ἵνα τὸ ἀπαθὲς σημάνῃ τῆς θεότητος. Προεῖπε τοίνυν ἡ γραφὴ κατὰ πρόγνωσιν προασφαλιζομένη καὶ διδάσκουσα, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν ἀνήκεστον Θεοῦ, τὴν οὐ πάθει ὁρισθεῖσαν, ἠδὲ συμβαίνουσαν ἀπὸ ἥττης, ἀλλὰ δικαιότητα τὴν ἁμαρτίαν ἐκτελοῦσιν ἀνθρώποις προετοιμασθεῖσαν καὶ μὴ μετανοοῦσιν ἐξ ἀληθείας. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οὐχ ὅτι εἶπεν ἡ θεία γραφὴ, ἐσταύρωσον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παρέδωκεν Ἰοῦδας τὸν σωτῆρα, ἀλλ' ὅτι ἔμελλε παραδιδόναι Ἰοῦδας καὶ Ἰουδαῖοι σταυροῦν, τούτου ἕνεκα προεῖπεν ἡ θεία γραφὴ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ &c. *Nam tametsi dicat scriptura, Christum voluisse cruci tradi, aut etiamsi dicat divina scriptura, absurditates in extremis diebus per nos perficiendas, non tamen omninò aliquis ex nobis, qui iniqua facimus, excusationem invenerit, scripturæ testimonium producens, vaticinantis hæc futura esse. Non enim quia dixit scriptura, facimus, sed quia facturi eramus, scriptura prædixit propter Dei prænotionem, & ut Deus, qui bonus est, iram autē contra peccantes infert, non suspectus fiat, velut qui affectui obnoxius sit. Ira enim Dei adversus singulos peccantes non ab affectu proficiscitur. Affectus enim expers est numen. Infert autem iram contra hominem non affectu indignationis correptum, neque ira superatum. Ostendit autem affectus exortem se Deus, prævaticinatus futurum judicium ac justum supplicium fore, quo Deitatem affectus exortem ostendat. Prædixit itaq; scriptura juxta præcognitionem nos præmuniens ac docens, ut ne incidamus in iram Dei immedicabilem, non ex affectu decretam, neq; ex eo, quod affectibus superatus sit, contingentem, sed hominibus peccatum facientibus justissimè præparatam, & his qui non agunt pœnitentiam ex veritate. Sic etiam de cruce, non quia prædixit divina scriptura, Iudæi crucifixerunt, & Iudas prodidit Salvatorem, sed quia traditurus erat Iudas, & Iudæi crucifixuri, ea de causa scriptura prædixit in V. Test. & Dominus in Evangelio.* Hæc Epiphanius.

§. 10. Hinc assertio Ecclesiæ Apostolicæ momentosa &

πληρο-

πληροφορίας pleniſſima ἐπ' ἀληθείας non ad antecedentis divini decreti fontem, neque ad prædeterminantis divinæ voluntatis infallibilitatem ſpectat, ſed ad admirabilem divinæ providentiæ ſapientiam, qua id, quod omniſcius divinus oculus infallibili introſpicit omniſcientiæ radio, tanto ſucceſſu apparuit, ut de adverſis contra Chriſtum & Chriſtianos molitionibus ſtupor atque admiratio, de lætis verò proſperiſque viciſſitudinibus gaudium atque gratulatio exorta ſit. Tertullianus cum *c.* 18. *adverſus Praxeam* locum allegat, non repræſentat in ſua translatione verba ἐπ' ἀληθείας, niſi quod vocabulum *Vniverſi* ejus loco in textum inſerit: ſed de bapt. c. 7. habet particulam *verè*. Vulgatus habet etiam *verè*: quem ſequitur Proſper, Leo M. & Maxentius. Hilarius & Auguſtinus habent, *in veritate*, ſicut & Proſper *reſp. ad Genuenſ. excerpta* legit. Syrus habet שריראית *firmiter, certò, verè*: à שרר ſive שר *confirmavit, ſtabilivit, certò aſſeruit, certus fuit.* Innuit ergò Eccleſia Apoſtolica: ſicut *in veritate revelationu* & prædictionis divinæ res adumbrata & delineata fuit, ſicut ſapientiſſimus David Meſſiana tempora depinxit, & in illis perſecutionum varietatem atque atrocitatem, ſemper ad perſecutorum confuſionem tamen terminatam, præfiguravit, ita in *veritate facti* omnia repræſentata ſunt.

§. 11. III. Locus. ἐν τῇ πόλει ταύτῃ habent nonnulla Mſcta græca & editiones aliquæ, de quibus §. 1. Vulgatus Latinus, Syrus interpres, Chryſoſtomus, Tertullianus, Hilarius, Auguſtinus, Proſper, Leo, Maxentius &c. conſentiunt. Arabs, ut reddit Junius, habet, *in provincia hac.* Omiſerunt Mſcta græca aliquot: Arias Montanus, F. Vatablus, S. Caſtalio Piſcator, Genevenſes & alij, poſt Theophylactum & Oecumenium. Unde D. Lutherus noſter, omiſſionis temerariæ accuſari nequit. Aggravat conventus indigniſſimum & immaniſſimum conatum, quod in ſanctiſſima civitate Jeruſalem inſtitutus ſit. De ea actum à nobis Theol Zach. part. I. diſp. I. §. 22. & ſeq. Debuit loci ſanctitas, ex inſtitutis ſacrorum effulgens, ab omni iniquitate peſſimum quemque arcere. Sed non erubuit fæx hominum inquinare etiam locum Deo gratiſſimum. Neque intra urbem conſtiterunt ſolum conſilia & machinamenta improbata, 3. *Locus.*

bata, ad ἐπαρχίαν provinciam etiam dimanarunt, imò ex provincia in urbem defluxerunt. Unde maluit Arabs *provinciam* exprimere, quam *urbem*.

4. Convenientes.

§. 12. IV. *Convenientes.* Ηρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ισραὴλ. Syrus omittit *Pontius & λαὸς Ισραὴλ synagogam Israel* reddit. *Arabs* reddit *Pilatus Pontius* (Fr. Jun. h. l. *Pilatus ex Pontia insula oriundus, quæ Italiæ adjacet Terracinas versus in Tyrrheno mari: quamobrem proprium nomen Pilati præponit Arabs, gentile secundo loco posuit.*) *cum populo & cœtu Israelu.* Oecumenius h. l. per *gentes & populos* intelligit Judæos, qui vel erant incolæ Hierosolymorum & cives, vel ex variis nationibus tum ibi congregati & in eversionem regni à Jesu cœpti conspirantes. Augustinus etiam ad solos Judæos restringit, uti & Prosper & Leo M. Hilarius Gentes à Judæis & populo Israel distinguit. Et res ipsa docet, convenisse Gentes & Judæos ad interfectionem Domini Jesu decernendam efficiendamq;. Persona I. ab Ecclesia Apostolica nominata est HERODES. Nomen sæpe recurrit in S. literis. Sic appellatus, qui Johanne & Christo nato regnavit. *Matth.* 2. *Luc.* 1. Sic vocatus, qui Johannem jussit interficere. *Matth.* 14. Cum Christus pateretur, Herodes Rex fuit. *Luc.* 23. Herodes Jacobum interemit: Petrum in vincula conjecit *Actor.* 12. Diversæ tamen personæ sunt, quod genealogia manifestat. Primus ex Idumæa in Judaicos ritus & ipsius Alexandri Judæorum Regis atque Alexandræ conjugis gratiam perductus est Antipas, de quo Josephus ἀρχαιολ. 14, 2. Eum Rex ducem totius Idumææ constituit, ubi potentiæ opumque augendarum nactus est media. His comparatis Arabum, Gazæorum & Ascalonitarum coluit amicitias, quos multis sibi muneribus conciliavit. Natus ex hoc est Antipas, qui & Antipater, vir, ut Josephus loquitur, πολλῶν ὑπορῶν χρημάτων, δραστήριός τε τὴν φύσιν καὶ στασιαστὴς, pecuniosus, natura factiosus & industrius. Miscuit is se Aristobuli & Hyrcani fratrum inimicitiis & adjunxit hujus partibus. Sic sibi viam ad dominatum viamque filio ad regnum struxit, de quo Josephus *lib.* 14. *c.* 14. 15. 16. 17. *& seq.* Is est Herodes, quem magnum vocant, sub quo Johannes Baptista & Dominus noster nati, trucidatique infantes. Non est igitur Herodes ἀλλόφυλος aut

aut προσήλυτος, nisi avum spectes. Qui, cum devicti essent à Johanne Hyrcano longè ante Herodis nativitatem Idumæi & Judaicos ritus admisissent Judæisque accenseri cœpissent, & ipse non restitit, de quo Josephus XIII, 17. Hujus Herodis magni Filij quatuor. I. Archelaus Tetrarcha Judæorum, per annos 7. aut 8. sub quo Christus ab exilio rediit. *Matth.* 2, 22. II. Philippus Tetrarcha Iturææ & Trachonitidis, *Luc.* 3, 1. & maritus Herodiadis suæ ex fratre neptis, de qua post. *Matth.* 14, 3. III. Herodes Antipas, Tetrarcha Galilææ *Luc.* 3, 1. raptor Herodiadis *Matth.* 14, 1. interfector Johannis Baptistæ, *ibid.* vulpes insidias vitæ Christi struens, *Luc.* 13, 31. illusor Christi, *Luc.* 23, 11. cujus procurator Chuza, *Luc.* 8, 3. cum quo educatus Manahen, *Actor.* 13, 1. ubi & distinctè Τετράρχης appellatur, ad distinctionem Herodis Agrippæ, qui tum rerum potiebatur, *de quo post.* Et hic Herodes Tetrarcha etiam indigitatur ab Ecclesia Apostolica loco nostro, tanquam cum Pontio Pilato contra Jesum conspirans. IV. *Aristobolus patris jussu strangulatus*, cujus trina proles: I. *Herodes Rex* Chalcidis, à Claudio Imp fratris Agrippæ intercessione regnum consecutus. II. *Agrippa* Major, totius aviti regni possessor per septennium, interfector Jacobi, Petrum in vincula conjecit, & ab angelo percutitur, *Actor.* 12. ubi & Herodes Rex, ad distinctionem Tetrarchæ nominatur, unde Syrus adjicit, *is qui cognominatur Agrippa.* In huius prætorio Cæsareæ custoditur Paulus *Actor* 23, 35. huic filius Agrippa minor per multos annos Rex, coram quo & sorore ejus Bernice causam dicit Paulus *Actor.* 25, 13. 23. *c.* 26, 1. *& seq.* cujus & altera soror Drusilla primum Emisenorum Regi circumcisionem admittenti nupsit, post promissis inducta, patria religione abjecta, Felici procuratori copulata est *Ios.* XX, 5. *Act.* 24, 24. De his alij alibi plura. Errant itaque, qui ad alium, quam ad Herodem Tetrarcham illum consensum ad interfectionem Jesu cum Pilato referunt, & Herodes confundunt.

§. 13. *Persona* II. est PONTIUS PILATUS. Etiam Æthiopicus metaphrastes nomen *Pilati* præponit, ut Arabs supra à nobis commemoratus, & reddit *ad Matth.* 27. *v.* 2. Pilato פונטינוי Pontinæo, quem vocat מלאך אחזאב *Principem gentium,* *De Pontio Pilato Varia.*

tium, de quo vide Lud. de Dieu *in append. ad Evang. Matth. p.* 513. tanquam Pontij nomen cognomen esset & originem denotaret; cum Pontij nomen plurimorum Romanorum fuisse *in Onomast. Rom. hist.* Glandorpius observaverit. De nomine verò *Pilatus* mirandum est, cur Kirstenius *in notis ad Arab. Paraphr. Matth. p.* 129 desudet, ut ab Arabica deducat originatione, cum ipse profiteatur, vix Arabicum esse, & revera Arabicum non sit. Erat Pilatus jam provinciæ Judææ ἡγεμονεύων anno XV. Tiberij, quo Johannes Baptista in publicam progressus lucem ad pœnitentiam vocavit populos, & eodem anno ad baptismum suum progresso cœlitusque commendato Magistro orbis Jesu viam paravit. Unde, quia anno XXII. menseque fere septimo decessit Tiberius, Pilatus autem per decennium prouinciæ præfuit, manifestum est, XII. aut currente XIII. Tiberij Pilatum præfectum fuisse. Josephus ἀρχαιολ. *XIIX. c.* 4. sumto à Quirino initio, quem Syriæ suæ junxisse Judæam *cap* 1 ait, post Coponium, M. Ambivium, Annium Rufum, Valerium Gratum, sextum Judææ præsidem facit. Lucas XIII, 1. de eo habet, quod Galilæorum sanguinem sacrificiis eorundem miscuerit, quod non factum in Judæ Galilæi seu Gaulonitæ seditione, in qua Pilatus nondum provinciam rexit, sed Coponius. Joseph. ἀρχ. *XIIX. cap.* 1. & 3. nec in motu Judæorum ob signa Cæsaris effigie conspicua Hierosolymis illata concitato: (Baronius *Tom.* 1. *Ann. a. Chr.* 28. ut Josephi fidem in dubium vocet, opponit Philonem Judæum, qui *in legatione ad Cajum p.* 799. ait fuisse: Ἐπιχρύσους ἀσπίδας μηδὲ μορφὴν ἐχούσας, μήτε ἄλλό τι τῶν ἀπαγορευομένων ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἢ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τόντε ἀναθέντα καὶ ὑπὲρ οὗ ἢ ἀνάθεσις, *auratos clypeos, nulla insignes imagine, nec quicquam vetitum habentes, extra inscriptionem necessariam, quæ duo ista continebat, dedicantem, & eum, cui dedicabantur.* Sed præterquam quod in ista ad Caium legatione Philo Rhetorem potius, quam historicum agat, & rem à se non visam aut cominus cognitam verbis exaggeret sæpe ampullosis, quis credat, ἀσπίδας sine pictura non Hierosolymis fuisse cognitas & visas antea, ut propter eas tumultus excitari potuerit? *vide Ios. Scalig. animadv. Euseb. p.* 218.) neque enim ibi cum Galilæis agebatur; nec inter sacrificia

ficia versabantur Judæi, ut sanguinem humanum cum bestiis miscere potuerint. Nec est in Samaritanorum tumultu juxta Thirathabam factum: neque enim Galilæorum, sed Samaritanorum fuit ista collectio, nec uspiam Samaritani Galilæorum nomine veniunt: nec Samaritani hi templum suum Garizim attingere potuerunt, clivum montis præoccupante Pilato cum equitum turmis, adeò ut ad sacrificandum progredi non potuerint: & Samaritanorum ista tumultuatio facta est finiente Pilati officio, post Christi ad cœlos reditum, ut res ipsa docet: quod contra Baronium, Maldonatum, Cornel. à Lap. & alios latè deducit Conzenius *in Lucam h. l.* Fuerit ergo factum particulare, historiæ profanæ non annotatum, quo in Galilæos nonnullos seditiosa agitantes fortassis ex veteri instinctu consilia, inter sacras operationes, Pilatus animadvertit paulo ante, quâ istud Christo referebatur. Cætera, quæ circa supplicium Jesu fecit aut admisit, historia Evangelica exponit. *An in lotione manuum, qua se purgare voluit, haut ex Romana consuetudine, aliove gentilium ritu, sed potius ex ceremoniis Iudæorum egerit*, ut Baronius *l. 1. an. Chr. 34. n. 89.* loquitur & sentit, disputat Gretserus *de Cruce I, 14.* prolatis contra Baronium euidentibus argumentis, nihil tamen pronunciat, sed, ut ait, *in medio rem relinquit, absterritus eorum autoritate, qui Pilatum in hoc ritu Iudæum, non Romanum fuisse affirmant.* Quid *de actis Pilati habendum*, disquirit Baronius *ad Ann. Chr. 34. n. 228. 229. 230.* Fuisse illa quondam, persuadet Tertullianus, cum *Apolog. cap. 21.* ait: *Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse iam pro sua conscientia Christianus Cæsari tum Tiberio nunciavit.* Confer *cap. 5.* & Justini Martyris *Apolog II ad Antoninum pro Christianis p. 59.* & Eusebium *H. E. II, 2.* & Orosium *Hist. VII, 4. ACTA aut epistolam Pilati indubitatò supereſſe*, quicquid dicant Gregorius Turonicus, aut Hegesippus, ipse Baronius asseuerare non audet, *Annal. lib. 1. an. Chr. 34. n. 229.* adde Causaub. *Exercit. 18. sect. 154. An Longinum Centurionem cum duobus militibus, quod Christum liberè confiterentur, capite truncaverit*, ut recitat Metaphrastes *die 15. Martij* non expedit Baronius, nisi sub conditione, si fidem adhibendam putamus actis Longini. Atqui quanta sit actis Longini habenda fides, ipsa testantur. *Multi sen-*

sent, centurionem hunc fuisse Longinum, inquit Cornel. à Lapide ad v. 54. Matth. 27. *cui Christi custodia à Pilato sit commissa, quique ex miraculis, qui in morte Christi contigerunt, agnoverit, Christum esse Filium Dei ejusque resurrectionis testis & præco extiterit, ideoque relicta militia secedens in Cappadociam ibiq; Deo vacans, à Iudæis occisus Martyr occubuerit, cujus vitam scripsit Metaphrastes & ex eo Surius ad diem 15. Martij.* Petrus de Natalibus *in Catalog. lib. 3. c. 201.* refert, Longinum, postquam in passione Christi, in primis quod sanguine Christi respersus ab oculorum caligine liberatus fuerit, conversus esset & per viginti octo annos monasticam professus, deniq; ab Octaviano præside excussis prius dentibus & sine loquelæ impedimento abscissa lingua decollatum fuisse. Sed Fl. Lucius Dexter *in Chron. ad annum Chr. 34.* illum centurionem non Longinum Pisaurum, sed C. Oppium Hispanum dictum ait. *Plura vide apud D. Gerhard. Harm. Pass. cap. 18. pag. 857. & seqq. & 874. Casaubon. exercit. 16. s. 124. Baron. Martyrol. 15. Mart.* Vix itaque Metaphrastæ acta & quæ de Pilati in Centurionem crudelitate habent, fidem habebunt. PILATUM *de nece Christi à Maria Magdalena judicio Romæ postulatum*, quod Nicephorus *H. E. 11, 10.* & Cedrenus *in Comp.* ajunt, ipse Baronius *A. 41. num. 20.* & Lorinus *Act. 4. h. l.* ut commentitium refellunt. *De* Pilati *interitu* historia profana, nihil habet. Ecclesiastica nutat. Eusebius *H. E. 11, 7.* sua manu sub Cajo eum periisse refert. Sequuntur Orosius *VII, 5.* Aurel. Cassiodorus in Christo sub Publicola & Nerva Coss. quem illustratum vide à Cuspiniano Comm. h. l. Ado Viennens. in Chron. Marianus Scotus *p. 225. ex Methodio*, qui etiam relegationem à Tiberio factam refert, in quo assecla habet Martinum Polonum *A. Chr. 38* Florentius Wigornienſis *A. Chr. 42.* Matthæus Westmonasterienſis *ad ann Chr. 33.* qui tamen plurima fabulosa de Pilati ortu & rebus gestis coacervat. Abbas Vrspergensis *sub Cajo Caligula*, & alij. Eusebius notanter inserit, κατέχει λόγος, Christophors. reddit, *ut fertur.* Ruffinus: *ut propria se manu transverberans, nefariam vitam vi abjecisse referatur.* Et post: Ἱστοροῦσιν ἕλληνων οἱ τὰς Ὀλυμπιάδας ἅμα τοῖς χρόνοις πεπεγμένοις ἀναγράψαντες. Vetus interpres parum accommodatè. *Sicut in historiis Græcis*

Græcorum reperimus eorum duntaxat, qui Olympiadas ſcribunt, & annales rerum geſtarum libros ad poſteritatis memoriam condunt. Mirum eſt, ſi ita eſt, cur Euſebius neminem nominaverit.

§. 14. Ceterum quod Pilatus Jeſum cruci addixerit, ait & Joſephus ἀρχαιολογ. XVIII, 4. quod teſtimonium Ludovicus Cappellus Salmurienſis *Prof. in hiſtor. Iud. Comp. pag.* 110. in dubium vocat. *Hoc loco*, inquit, *ſit apud Ioſephum Ieſu Chriſti Domini noſtri mentio perhonorifica, ſed ſuſpecta videntur, quæ iſtic de Chriſto dicuntur: nulla enim eſt eorum cum antecedentibus & conſequentibus connexio, ut omnino jure videatur ab aliquo Chriſtiano eò loci inſultæ θεοχὴ illa, falſoq; Ioſepho adſcripta. Et ſanè ſi Ioſephus revera de Chriſto ita ſenſiſſet & ſcripſiſſet, procul dubio nativitatis ejus memoriam non tacuiſſet ſuo loco, Magorum adventum non ſilaiſſet, neque cædem infantum Bethlemiticorum ab Herode factam, imò fuſius & latius totam hiſtoriam Chriſti enarraſſet, cujus tamen alibi in tota illius hiſtoria ne obſcurum quidem veſtigium apparet, uti nec Chriſti diſcipulorum, quod non aliunde videtur profectum, quam ex odio in Chriſtum & Chriſtianam religionem, cum ipſe Iudæus eſſet pertinax.* Johan. Cloppenburg. *in epiſt. ad Cappellum p.* 159. putat, fuiſſe illo loco à Joſepho factam Chriſti mentionem ejuſmodi, quæ *ἀναλόγως perfidiæ Iudaicæ blaſphemam habuerit connexionem cum ſequenti hiſtoriæ, quæ magis ἀσυνδιάνυσος eſt, ut jam quidem jacet, quam mentio Chriſti, ut voluerit Ioſephus paralleliſmo Paulinæ, ſua opinione à Deo, revera à Decio Mundo impregnatæ aut ſtupratæ, ridere fidem Chriſtianam de conceptione Chriſti Ieſu & nativitate ex virgine per operationem Spiritus ſancti. Propter quam blaſphemiam ita ſuſpicatur à Chriſtiano aliquo caſtigatum & caſtratum eo loco Ioſephum, ut jam illa θεοχὴ ſit ἀσυνδιάνυστος.* Sed perſeverat in ſententia ſua Cappellus p. 168. & ſeqq. Ego puto, periculoſum eſſe ita contra omnium Codicum fidem bonos autores ſuſpectos facere. Connexio verò ſatis aperta videtur eſſe. Ioſephus iſto capite enarravit, quomodo Judæi ob repudiatas Cæſaris imaginis in ſummum diſcrimen primum adducti fuerint, ſed vicerint. Deinde quomodo ob aquæ ductum ex ſacro ærario à Pilato deſtinatum inſurrexerint, ſed oppreſſi fuerint miſerè. Rurſus quomodo in eadem urbe Pilatum, antea duriſſimè agentem, in cauſa Jeſu habuerint faventem & obſecun-

Pilati de Ieſu ſupplicio mentio apud Ioſephum an ſuppoſitia?

cundantem. Sic Hieroſolymæ ſtatu expoſito, de Romanis motibus agit. Et, ſi omninò aliquid in Joſepho luxatum fuiſſe conjicere fas eſt, dici poſſet, deeſſe Epicriſin Joſephi ſuper nece Jeſu factam: quod ſcil. illam ſecutæ illæ turbæ, quæ ultimum denique excidium attulerunt Hieroſolymis & univerſæ reipublicæ Judæorum. Reliquæ verò conſequentiæ, quas Cappellus nectit, non ſolidæ videntur. Neque enim ſequitur, hiſtoricum, qui incidenter & ſummatim hiſtoriæ aliquod caput ex illuſtris alicujus Viri vita tangit, obligari ad univerſam vitæ deſcriptionem. Nec diffiteri poſſumus, in nativitatis Domini Jeſu notitia admirabilem ſilentij famæque temperaturam juxta interveniſſe, qua de actum eſt à nobis *in Admir. Chriſti diſſertat.* 3. Neque vel nativitas, vel epiphania Magorum, vel cætera, in tanto populi confluxu conſpectuque exhibita ſunt, ut interfectio Jeſu. Sed hæc de perſona Pilati: qui in hoc juridico actu conſiderandus eſt, ut ſe tunc Præſides provinciarum inſtruere ſolebant. Nimirum provinciarum Magiſtratus unum vel plures JCtos ſecum ducebant, quorum conſilio ſecundum jura cauſas definiebant. Hi aſſeſſores & conſiliarij vocabantur, quia judicanti aſſidebant & conſulebant. Criminales verò cauſas audiebant quidem, ſed non definiebant, verum præfectis decidendas relinquebant. Sententias tamen à præfecto ferendas dictabant. Quibus nec Pilatum deſtitutum fuiſſe, exiſtimari poteſt. *Vide* Guidi Pancirolli *Comment. in Notit. dignitat. Orient. & Occident. cap.* 7. *pag.* 5. De lacu verò, qui in altiſſimo prope Lucernam monte, quem fractum appellant, conſpicitur prodigioſus, & quotannis Pilatum judicis habitu exhibere dicitur, vide fabulam detegentem Joachimum Vadianum Sangallenſem *Comment. in Pompon. Melæ de Situ orbis lib.* 1. *pag* 34. Joh. Stumpfij *Chron. Helvet. lib.* 7. *cap.* 5. *fol.* 649. Et contra manifeſtam lectionem Vadiani peccat Petrus Mexia in variis ſuis lectionibus Hiſpanicis, lib. 2. cap. 13. cum fabulam illam de Pilato in lacu quotannis conſpicuo Vadiani teſtimonio comprobat. Diſſenſit in interfectione Chriſti è domo Pilati V x o R. Matth. 27, 19. ſomnio monita non è dæmone immiſſo, contendente impedire ſacrificium Chriſti, ſicut poſt Bernardum ſerm. 1. de paſch. Rabanum, Lyranum, Dionyſ. Carthu-

Carthusianum, Cajetanum, tradit Baronius Annal. Eccles. T. 1 an. Chr. 34. n. 82. nixus loco Ignatij ad Polycarpum, qui ibi non extat, neque in Perionij, neque in Vairlenij edd. sed divino, ut res ipsa loquitur, & docent Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Augustinus, Ambrosius &c. è Pontificiis Maldonatus, Iansenius, Barradius, Cornel à Lapide. Aliqui ab angelo immissum, ad eliciendum innocentiæ Jesu testimonium, tradunt. Nihil obstat, ἀμέσως dicere immissum. Quidam, coniunctam habuisse, aut consequentem, ἅλωσιν ad Christianismum, censent. Credidisse, esseque salvatam, ait Origenes, Chrysost. Theophyl. Hilarius valdè propendet *in Matth. can.* 33. Lucius Dexter *in Chron. A.* 34. *n.* 2. expressè; *credidit & salutem consequitur.* In catalogo Sanctorum collocat Menologium Græcorum, sub nomine *Procula*, quod & commemorat Vincent. Bellovacensis *Spec. hist. VII*, 41. quomodo & nominat Nicephor. *H. E. I*, 30. Dexter *Claudiam Proculam* vocat. Et conjicit Cornel. à Lap. fortassis esse Claudiam, de qua 2. *Tim.* 4, 21. quæ Pilato in exilium pulso Romæ manserit. Sunt incerta pleraque, ut & quod ex Augustini *serm.* 3. *de Epiphania* & Tertulliani *Apolog. adv. Gentes cap.* 21. probare quidam volunt, uxoris pietate Pilatum denique Christianum factum. Tandem quomodo supposuerit Maximinus Imper. Pilati & Salvatoris nostri rerum gestarum tanquam commentarios quosdã omni blasphemia & convicio contra Christum refertos, & ubi exposuerit, ex Eusebio docet Baron. T. 3 *An. Chr.* 311. *n.* 47. & ex eo Spondanus *h. l.*

§. 15. III. *est personarum multitudo*, Herodi Pilatoque suffragata, quæ significatur ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ: de quibus supra vide § 12. Sunt sanè interdum ζωόνυμα etiam conjuncta ἔθνη καὶ λαὸς 1. *Pet.* 2, 9. *Apoc.* 10, 11. *cap.* 14, 6. sed hic ἔθνη notant incircumcisos, λαὸς Ἰσραὴλ Judæos denotat, uti dictum est. Conf. Christi prædictionem *Matth.* 20, 19. *Marc.* 10, 33. *Luc* 18, 32 Capitum descriptionem, & stylum Lucæ, *Act.* 26, 17. 23 Pauli. *Rom* 15. *v.* 10. Simonis elogium *Luc.* 2, 32. Non exprimunt Pontifices, sub λαοῖς tamen Ἰσραὴλ designant, velut ἄρχοντες λαοῦ *v.* 26. de quibus etiam *v.* 5. 6 8. quibus crucifixio Jesu disertè imputatur, *v.* 10. 11. quos notat Oecumenius *supra* §. 2. Nominantur ἄρχοντες, καὶ πρεσ-

βύτεροι, καὶ γραμματεῖς, καὶ Αννας, καὶ Καιάφας, καὶ Ιωάννης, καὶ Αλέξανδρος, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους Αρχιερατικοῦ. De quo plurima notatu dignissima annotauit Janus Selden *de Success. in Pontif. Hebr. lib. 1. cap. 9. & 12.*

§. 16. V. SCOPUS. *Sanctus Domini Puer, Iesus, quem Dominus unxit.* ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ιησοῦν, ὃν ἔχρισας. Vocatur l. παῖς. Sic vocatur *Actor.* 3, 13. 26. *& cap.* 4, 30, Syrus, Arabs, Vatablus, Calvinus, Beza, Genevenses *in Gallica*, Diodati *in Italica*, Dietenbergius *in Germanica* &c. habent *Filium*. E veteribus etiam Tertullianus, Hilarius, Prosper &c. reddunt *Filium*. Vulgatus reddit *puerum*, quem sequitur Santes Pagninus, Ar. Montanus, Seb. Castalio, Ita Chrysostomum vertit Erasmus, Oecumenium Felicianus. Ita & habet Augustinus, Prosper, Leo M. Maxentius &c. Piscator reddit *servum*, Diener. *De quo supra* §. 2. Rectissimè redditur *filius*. 1. *quia* ita in vaticinio appellatur, cujus complementum dulcissima animadversione deprædicavit Ecclesia Hierosolymitana. Nam Psal. 2. bis hoc nomine *filij* insignitur, vocaturq; & כן & כר 2. *quia* ita LXX. reddunt vaticinium Psal. 2. quos ut plurimum sequitur B. Lucas in reddendis sensibus Sanctorum. 3. *quia* hæc est solennis & primaria significatio hujus vocabuli. 4. *quia* hoc sensu vocatur παῖς *Luc.* 2, 43. 5. *quia* scopo Ecclesiæ Hierosolymitanæ propius est, si ita reddatur. Intendit namque illa exaggerare atrocitatem facinoris ab adversariis Jesu tentati. Exaggeratius fit, si adversus ipsum filium Domini, qui cœlum & terram condidit, talia machinati esse dicantur. 6. *quia* sub nomine υἱοῦ Judæis illius facinoris atrocitas parabolicè ob oculos posita fuit *Matth.* 21, 38. *Marc.* 12, 6. *Luc.* 20, 13. Et quidem ita, ut υἱὸς à δούλῳ seu δούλοις distinguatur. 7. *quia* hoc nomine, Dei summa in suo æterno προορισμῷ sapientia & benignitas incomprehensibilis commendatur, *Rom.* 8, 32. quod τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, *de quo vide Synopsin Theol. Zachar. part.* 1. *cap.* 9. §. 293. *p.* 284. *& seqq.* Lorinus *Comm. h. l.* disquirit, *An Christus etiamnum in statu exaltationis servus dici queat?* Laudat Genebrardum, qui censet, potius dicendum Christum puerum, quam servum, propter Christi decus, *qui*, inquit, *etsi sit servus Patris humanæ formæ ratione, at propter illam in unitatem personæ divinæ inseparabiliter coalescentem, aptius,*

An παῖς servus?

An Christus in statu exalt. servus, qua homo?

aptius dicitur puer, *sive* Filius Dei: *ubi enim locutio est periculosa, & intelligentia lubrica, difficilisq;, vel propriè est loquendum, vel aliquantò communius ac magis universè, ut subesse possit distinctio.* In statu exinanitionis Christum juxta humanam naturam *servum* fuisse, & ita etiam à Prophetis sub respectu ad illum statum appellatum, docet *Es.* 42. 1. 43. 10. 49. 5 6. 52. 11. *&c. Conf. Phil.* 2. Et frustra esse Vasquezium, alios que, qui id negant, ipse Lorinus *l. c.* & Ben. Justinian. *ad Phil.* 2. demonstrant, *qua de re vide, quæ annotata sunt in detect. malæ fid. Papal. circa fundam. SS. Trinit. part.* 1. *claff.* 3. *f.* 10. *p.* 14. *& seqq.* In statu exaltationis consideratum Christum sub ratione illius status *propriè servum* dici posse, etsi Tannerus & alij contendant, vel ex eo solum capite negandum est, quia *formam servi* Christus deposuit, postquam servire in nostris peccatis desiit, & ad dextram Patris consedit. Vide *Pentadec. disp. Acad. d.* 4. §. 32. *& seqq.* Proinde si vel maximè per *puerum* aut παῖδα *servum h. l.* intelligeremus, hoc cum respectu ad statum exinanitionis ab Ecclesia Hierosolymitana pronunciatum esse, diceremus. Conventus hostium, fremitus hostium, consilia hostium, facta hostium &c. in Christum exinanitum tetenderunt. Illis igitur, ut servus, tum obnoxius fuit.

§. 17. Unde contra nos incongruè concluderet Joh Szydlovius *in Vindic. quæst. aliquot difficilium* (quæ specimen exhibent novaturientium & impiarum disputationum in Ecclesiam contra majorum suffragia introductarum) *c.* 5. *p.* 71. Christum *qua mediatorem* non esse formale objectum adorationis, imò non esse divino cultu, qui ad primam tabulam pertineat, venerandum, quà mediator est, *quia esse Mediatorem non dicit nisi dependentiam, & Christus qua Mediator colendus est ut servus Dei, qui ut infinitis modis distat à Deo, ita cultus ipsi respondens infinitis partibus est infra cultum Dei, cum cultus respondeat naturæ rei: non esse igitur rationem, cur civilis cultus sive secundæ tabulæ Christo qua mediatori non conveniat: esse autem civilem cultum non unius ejusdemque gradus: nam ut unaquæq; natura est excellentior aut minus excellens, ita cultum ipsi deberi: Titulos autem istos Mediatoris, Regis & capitis Ecclesiæ, etsi notent quidem ordinem, præstantiam & potestatem in suo genere, tamen non excludere dependentiam ad Deum absolutè, imò ponere: esse enim caput & Regem subordinatum* Szydlovius confutatur.

tum Patri, 1. Cor. 11, 2. Pſ. 2, 6 Nos enim facile largimur, τὸ eſſe ſervum non eſſe in Chriſto formalem rationem adorationis. Formalis enim ratio adorationis eſt majeſtas ſumma divina non ἀνεργος, ſed ἐνεργητικὴ. Servitus autem ad ſtatum exinanitionis pertinet, quorſum & forma ſervi. Et propter ſervitutem Chriſtus qua homo fuit in κενώσει adorabilis majeſtatis divinæ plenè uſurpandæ. Non autem ipſæ ἐνέργειαι, aut ἐνεργήματα ſunt objectum, ſed cauſa impulſiva adorationis. Mediatoris autem officio & conditioni non eſt perpetuò conjunctum, eſſe ſervum. Deſiit enim Chriſtus eſſe ſervus ſecundum humanam naturam, & factus eſt Dominus univerſaliter dominans *Act. 2, 36. quæ de re diſputavimus Pentadecadis diſp. 15 §. 3. & 49.* In ſtatu ergo exaltationis non amplius habet nomen ſervi, ſed nomen ſuper omne nomen, *Phil. 2, 9.* Unde eſt in plenario majeſtatis omnidominæ uſu, *Eph. 4, 10.* Eſtque mediator ad dextram Dei, ſupra omnes angelos & omne nominabile, *Eph. 1, 20. 21. 22.* Neque deſiit eſſe Mediator, quia non amplius ſervus. Nunc enim mediator eſt & mediat, non κυριοδυλικῶς, ſeu δυλοκυριακῶς, per humilium & ſublimium ἐνεργειῶν κοινωνίαν, ſed mediat κυριακῶς, ſublimiter, divinèque, ſi ſtatum reſpicias: mediat enim ad dextram Dei, *Rom. 8, 34.* ἐν χριστῷ πάντὸς πληρώματος τῆς θεότητος σωματικῶς ἐνοικοῦντος, *Col. 2, 9.* Et quando etiam ſecundum humanam naturam, in ſtatu ſervitutis ſeu exinanitionis Chriſtus adoratus fuit particulariter, pro modo φανερώσεως & οἰκονομίας fuit hoc factum, ſub ratione majeſtatis ſummæ in ipſo eatenus non quieſcentis, ſed operantis, *Ioh. 2. 11. & Matth. 4, 11.* Itaque civilis cultus, aut cultus creaturis rationalibus debitus, hoc loco & in adoratione mediatoris non attenditur. Dependentia non deſiit in Chriſto, ſed illâ, ſive in genere entis, ſive in genere moris conſideretur, non indivisè & inſeparabiliter comitatur ſervitus. Non ſanè omnis ὑποταγὴ ſervitus eſt. Imò Spiritus S. in ſacris lit. dum ὑποτάσσω de Chriſto qua homo eſt profitetur etiam in ſtatu gloriæ 1. *Cor. 15.* non tamen δυλείαν *ſervitutem* ſtatui gloriæ Chriſti includit, ſed opponit. Chriſtus ergo Mediator jam adoratur etiam ſecundū humanam naturam, ditatam ipſa infinita divinaque majeſtate, in mediatoriis actibus ſeſe pleniſſimè nunc exerente, quam ditationem quamdiu negant cum

Szydlo-

Szydlovio Calviniani, non poſſunt obtinere, Chriſtum etiam ſecundum humanam naturam eſſe adorandum; non enim ipſam divinam adorabilitatem in humana natura per realem κοινωνίαν collocant.

§. 18. Hinc contra ſuos militant rationes Szydlovij, quas *cap. 6. pag. 90. & ſeq.* proponit: I. *Chriſti mediatoris quà mediator dependentia eſt & cauſalis & finalis. Cauſalem eſſe certum eſt; quia poteſtatem iſtam mediatoriam Chriſtus habet non eſſentialem, ſed conceſſam à Deo.* Hinc Pſal. 2. *dicitur* conſtitutus in Regem Sionis. *Et Matth.* 28. poteſtas *ipſi dicitur* data omnis in cœlo & in terra. *Ideo dicitur* ſervus Dei, Eſa. 42. & Deus ipſius caput. 1. Corinth. 11. *Hinc etiam Theologi diſtinguunt regnum Chriſti in eſſentiale & mediatorium, quod & cœpit* Pſal. 45. *ubi Chriſtus dicitur* unctus præ conſortibus ſuis: & deſinet 1. Cor. 15. *ubi dicit Paulus, Chriſtum eſſe ſubjiciendum Patri. At nullo modo ſubjici poteſt, niſi ut Mediator: quippe qui tale quid ſit ob ſuam dependentiam, ut ei non repugnet ſubjici. Et hoc eſt ipſum quod Theologi noſtri dicunt contra Socinianos: Inæqualitatem officij non tollere æqualitatem naturæ. Ex parte finis etiam dependentia eſt: Chriſtus enim mediator qua talis, totus quantus eſt, propter Eccleſiam eſt. Iam autem medium qua medium ſemper eſt indignius fine. Cur enim Chriſtus factus eſt homo, Rex, Sacerdos, Propheta, niſi quod Deus voluit hoc medium eſſe ſalutis noſtræ? Atqui media ſunt propter finem, non finis propter media. Hinc Matth. 15. Chriſtus veniſſe dicitur,* non ut miniſtraretur ei, ſed ut miniſtraret. *Et* 1. Tim. 1. *Chriſtus venit in mundum,* ut peccatores faceret ſalvos. *Itaque cum finis ſit cauſa, medium verò ſit deſtinatum, tum cauſatum dependebit à cauſa, & indignius erit ea, nimirum ea parte, qua cauſa non eſt. Hoc etiam ipſe Ariſtoteles ratione naturali edoctus aſſeruit.* 1. Magn. Mor. c. 2. In univerſum, *inquit,* ſemper id melius eſt, cujus gratia ſunt alia. *Hinc & Keckermann* ſyſt. Log. l. 1. *cap. 18. hunc Canonem Logicum:* Finis qua finis ſemper eſt prior & præſtantior mediis: *illuſtrat hoc exemplo, quod incarnatio Chriſti ſit inferior ſalute Eccleſiæ, qua medium, licet in abſoluta ſua natura infinitum modum ſit præſtantior. Abſurdum ergo erit, hoc, quod eſt inferius ſalute Eccleſiæ, qua tale, adorari debere.* II. *Ejus quod diſtat à Deo & eſt inferius Deo ob ſuam dependentiam nulla eſt proportio ad Deum vel æqualitas in infinitum. Si enim eſſet aliqua proportio rei dependentis ad*

An Chriſtus qua mediator adorandus?

Deum, tum daretur aliquid commune in reipſa Deo cum creatura præter nomen. Iam autem cum naturam rei ſequatur cultus, tum ſi natura rei erit dependens, & cultus ipſe erit dependens. Igitur quia Chriſtus mediator qua talis eſt dependens, neceſſariò etiam cultum dependentem infert. III. *Cultus debet deferri non niſi infinito & incomprehenſibili obiecto, ut enim intellectus in adoratione tantum debet ferri in hoc, quod comprehendi & capi non poteſt, ita & voluntas in adoratione ferri debet in hoc, quod ut ſummum, independens & primum bonum conſideratur. At mediator qua talis non eſt ut ſummum bonum, nec ut infinitum quid & incomprehenſibile. Licet enim totum opus Mediationis & Redemptionis ſit auguſtiſſimum & divinum, eſt tamen dependens & finitum, & ea parte non repugnat, comprehendi à captu & intellectu noſtro. Ratio ergo ipſius cultus repugnat adorari aliud quippiam ſubordinatum & dependens.* Has, inquam, rationes ex principiis Calvinianis non ſolvent, qui à Szydlovio diſſentiunt. Nobis verò id præſtare non difficile eſt. Ad I. reſpondemus I. poteſtatem mediatoriam eſſe quidem conceſſam à Deo, ſed tamen eſſe ipſam eſſentialem poteſtatem. Omnis enim poteſtas in cœlo & in terra eſt eſſentialis Dei poteſtas, ut alibi oſtenſum eſt. Hæc verò data eſt non mediatori juxta divinitatē, ſecundum quam ipſi nihil dari poteſtatis poteſt, ſed juxta humanam naturam. Et quando Rex Sionis conſtitutus eſt, non aliam maieſtatem conſecutus eſt Chriſtus, quam ſummam, divinam, adorabilem, oſculo non civili, ſed religioſo dignam, Pſ. 2. II. Chriſtus non eſt ſervus Dei per uſum poteſtatis divinæ immenſæ, aut reſpectu illius uſus, ſed reſpectu illarum ſervilium ἐνεργειῶν actionum & paſſionum, inter quas & ἐνεργείας illius divinæ poteſtatis arctiſſima & intima eſt κοινωνία. III. Sub capite eſſe & ſervum eſſe nullo modo æquipollent; ſanè ad locum 1. Cor. 11. reſpiciendo eadem non ſunt. Mulier enim ſub capite eſt, neque tamen capitis ſerva, aut ancilla Viri eſt. Sed & veteres nomen κεφαλῆς ad originem & principium, adeòque ad Deitatem retulerunt, neque tamen inæqualitatem inter perſonas SS. Trinitatis admiſerunt. Sic ſanè Auguſtinus *in qq. V. T. q. 9. Caput Filij Pater eſt, & caput Spiritus filius, quia de ipſo accepit.* Chryſoſtomus *h. l.* hom. XXVI. & Theodoret. *Comm. h. l.* hinc contra Arianos probant ὁμοουσίαν Filij cum Patre, quoad divi-

Locus 1. Corinth. 11. exponitur.

divinitatem, quia caput est ejusdem substantiæ cum membris, quibus est caput. Ambrosius, seu, ut Fr. Lucas Brug appellat, Ambrosiaster, h. l. *Dignum est*, inquit, *ut Filij caput Pater dicatur, quasi genitor.* Et post: *Ideò caput Christi est, quia de eo, vel ab eo genitus est.* Synodus Syrmiensis c. 26. *Filium esse innascibilem ac sine principio ex eo probat: Quia caput, quod est principium omnium, Filius, caput autem, quod est principium Christi, Deus.* Ita refert & tuetur Hilarius *de Synodis circa med.* Cyrillus Alexandr. *de Trinit. dialog. lib. 3. circa fin.* ad utramque naturam refert. *Christus*, inquit, *fontem quidem quodammodo & radicem subsistentiæ Patrem habens, qui in cœlis, cum quo sine principio est, ac æternus, nullumque secundarium primatum gerens, siquidem necessarium est, caput simul subsistere cum eo, cujus caput esse dicitur: junctus verò secundum carnem etiam huic nostræ naturali habitudine. Quando igitur Christi caput Deus intelligitur & est citra mendacium, quomodo non esset verus Deus? qui radicem habet Deitatis veram & substantialiter junctus ei, qui genuit?* Sed quia propius vero est, de Christo juxta humanã naturam interpretari, quod Deus ipsius caput sit, notandum nihilominus est, non id obstare adorationi summæ, Christo etiam juxta humanam naturam considerato attribuendæ; nam Deus Christi quà homo est caput est, si respicias ad φύσιν & conditionem naturalem humanitatis assumtæ. Adoratio autem spectat Christi, quà homo est, ineffabilem βελτίωσιν & ἀξίωσιν, qua non inferioris ordinis dignitatem consecutus est, sed in summæ communionem admissus. Unde etiam adoratio Christi quà homo est nascitur ex dependentia humanæ naturæ à subsistentia τοῦ λόγου communicata & communicatione omnis majestatis divinæ per universalem usurpationem in statu ὑπερυψώσεως exerendæ. Paucis, Christus qua homo dependens adoratur propter κτήσιν & χρῆσιν omnis plenitudinis Deitatis independentis. IV. Christus quà Mediator propter Ecclesiam est, sed non *ut medium* propter *finem* sed *ut causa efficiens* ad producendum *effectum*. Ipsa opera & beneficia mediatoris media sunt ad salutem Ecclesiæ tendentia. Sed distinguendum est inter finem ᾧ, & finem οὗ. Media non sunt quà talia indigniora fine ὧ, sed fine οὗ. Ecclesia finis ᾧ est. Beatitudo sempiterna finis οὗ. Hæc est præstantissimum & summum bonum, quo posteriora sunt opera Christi.

Christi. Manet verò superior Christus ut mediator, ideoq; adorabilis. Per huius amplexum adorationemque venitur ad Patrem *Ioh. 5, 23. c. 14, 6. 16.* Quod verò Matth. (non 15. sed) 20. v. 28. dicitur, Christum non venisse, ut ministraretur ei, sed ut ipse ministraret, non probat, Christum qua mediatorem non esse adorandum. Loquitur enim dictis verbis Christus de adventu κενώσεως, non de statu ὑπερυψώσεως, in quo omninò ut adorabilis proponitur, *Ioh* 14, 23. *& Phil.* 2, 9. Deniq; opera Mediatoris à Mediatore ipso sunt distinguenda. Illa adorabilia non sunt. Neque enim adoratio terminatur in opera, licet sint motiva adorandi. Ipse autem Mediator secundum utramque naturam majestate divina ad salutem Ecclesiæ operosus, adorabilis est & adorandus. Ad 2. resp. Aut sermo est, de Mediatore Christo secundum utramque naturam, aut secundum solam humanam considerato. Si illud, sequeretur, etiam Christum, qua Deus est, dependere à Deo, inferiorem esse Deo, nullam proportionem habere vel æqualitatem ad Deum in infinitum. At hoc est absurdissimum & ἀθεόλογον. Si hoc, verum equidem est, eatenus Christum esse inferiorem Deo, dependere à Deo, & in natura nullam habere vel proportionem, vel æqualitatem ad Deum, sed esse infinitam distantiam inter divinam & humanam naturam in ratione essendi, non tamen sequitur, cultum debere esse inferiorem & dependentem. Etiamsi enim Christus *qua homo* cultus rationem, h.e. infinita & divina ἀυτήματα in negotio salutis nostræ operosa, dependenter habeat ab unione personali & eam secuta ὑπερυφάσει, non tamen *ipsa ratio cultus* est dependens, adeoque objectum cultus nequaquam dependente & inferiori cultu adorabile facit. Ad 3. verum est, opus redemtionis & mediationis esse dependens, scil. ab ipso Mediatore, & finitum, scil. in genere entis, non autem moralis æstimationis in mente divina; sed quod propterea comprehendi queat ab intellectu finito & creato in hac vita, non sequitur. Multò minus illud concedimus, ipsum Mediatorem propterea non esse summum & primum bonum, adeoq; non esse adorabilem. Nam primùm finitas operum non arguit finitam causam: præsertim si opera infinitam causam per se requirunt. Deinde etiamsi Mediator qua homo in termi-

nis

nis ſuis ſubſtantialibus conſideratus comprehendi & capi poſſit, incomprehenſibilis tamen idem eſt, ſi in unionis & dexteræ incomprehenſibilis gloria reſpiciatur. Sed jam revertamur ad textum, & retineamus, veriſimile non eſſe, Eccleſiam primigeniam in jubilo magnifico nomine παιδὸς ſervitutem innuere voluiſſe.

§. 19. Vocatur II. ἅγιος, ſanctus קדישא. Sic *Luc.* 1, 35. τὸ γενώμενον ἐκ Μαρίας ἅγιον dicitur υἱὸς θεοῦ. *Act.* 3, 14. vocatur ἅγιος abſolutè. Adde 1. *Ioh.* 2, 20. ubi dicitur, ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου: quem Chriſtum eſſe *ex v.* 23. 24. 27. conſtat. Sic & *Apoc.* 3, 7. ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς vocatur. Pertinetque ad ipſum etiam τεισάγιον Eſ. 6, 3. *Ioh.* 12, 41. *vide diſſert. ad Hebr.* 13, 8. §. 32 Et quia ἀρνίον eſt in medio throni divini, quem quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores circumdant, & ex ἀρνίῳ ſeptem lampades, cornuum oculorumque inſtar effulgent, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei in omnem terram emiſſi, *Apoc.* 5, 6. utique etiam *Apoc.* 4, 8. cantatus hymnus ad ἀρνίον pertinebit. Eſtque πᾶς ἅγιος, uti & πατὴρ. *Ioh.* 17, 1. Chriſtus ad ipſum; πάτερ ἅγιε. Eſt enim unum cum Patre *Ioh.* 10, 30. ſicut & Spiritus S. ἓν eſt 1. *Ioh* 5, 7 Eſt μονογενὴς υἱὸς *Ioh.* 1, 14. ἴδιος υἱὸς *Rom.* 8, 32. habens gloriam ante mundi conſtitutionem apud Patrem, *Ioh.* 17, 5. qui cum Patre & Spiritu S. unum obiectum fidei, unum principium vitæ æternæ conſtituit, *v.* 3. Hinc & Spiritus S. eſt oris ipſius Spiritus, 1. *Theſſ.* 2, 8. 1. *Pet.* 1. *v.* 11. ab ipſo miſſus *Ioh.* 15, 26. ab ipſo ſumens *Ioh.* 16, 14. Itaque omninò reſpectu ſummæ ſanctitatis ἅγιος πᾶς; quod & ex circumſtantiis textus Lucæ eluceſcit: *quia* I. agnoverunt, illum eſſe παῖδα ἅγιον in intima cum Deo Patre communione, quo oppugnato ipſe etiam pater oppugnatur, *v.* 26. *quia* II. agnoverunt, ipſius nomine atque numine fieri θαυμάσια *v.* 30. imò & ipſo ζωοποιοῦντι *Marc.* 16, 20. *quia* III. crediderunt, in nullo alio eſſe ſalutem, neque aliud nomen ſub cœlo hominibus datum eſſe, in quo ſalus ſit obtinenda, præterquam ipſo *v.* 12. Hoc autem eſt credere, Jeſum eſſe filium Dei in ſumma ſanctitate. Neque verò cum ad Deum Patrem dicunt, *verſ.* 24. Δέσποτα, σὺ ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὁ διὰ στόματος Δαυὶδ εἰπὼν &c. excludunt à majeſtate creatoria Chriſtum, aut Chriſto ſummam ſanctitatem denegant: ſed ad

Quæ παιδὸς ſanctitas?

statum exinanitionis Christi respexerunt, in quo contra ipsum convenerunt hostes ipsius: quapropter sub ratione creatoris Christum non compellarunt: aliàs professi procul dubio sunt, ipsum quoque Jesum omnia fecisse, condidisse secula, fundasse terram & cœlos manibus suis operatum esse, *Ioh.* 1, 2. *Hebr.* 1, 2. & 10. Crediderunt etiam, Spiritum in Prophetis locutum, esse Spiritum Christi, *I. Petr.* 1, 11.

Quomodo πᾶις Iesus?

§. 20. Vocatur III. Ιησοῦς: nomine sc. proprio, angelo revelante ipsi imposito, *de quo plura in dissert. ad Hebr.* 13, 8. §. 9. 10. 11. 12. 13. Græci abjecta ultima gutturali addunt sibi familiarem terminationem, & dicunt Ιησοῦς. Sic prisci Babylonii & Thalmudici dixerunt ישו pro ישוע Elias *in Thisbi p.* 152. *edit. Fag. Dicunt Christiani Messiam ipsorum vocatum fuisse Ieschuæ, jussu angeli Gabrielis, eò quod liberaturus esset totum mundum à Gehenna. Alij tamen dicunt à casu hoc nominis illi inditum fuisse, quo nomine & multi Iudæi tum temporis vocati fuerunt, sicuti invenimus in Ezra c.* 2. *& in Nehemia c.* 3. *&* 12. *Item in* 2. *Par.* 31. *Et quia Iudæi non credunt, quod ipse sit servator ille, idcircò nolunt ipsum vocare* ישוע, *sed tollunt* ע *& pronunciant* ישו. *Est etiam dicendum, quod vox Ain difficilis sit pronunciatu gentibus, ob id non proferunt in lingua sua* ישועוס *sed* ישו *aut* ישוס. Drusius *ad Marc.* 1, 17. non vult ablationē ע à nomine ישוע à Judæis odio Christianorum factam, sed dialecto linguæ adscribit. Bene Buxtorfius *Lex. Rabb. p.* 992. *Fieri*, inquit, *potest, ut primitus ita fuerit. At post modum malitiam ipsorum accessisse, qua etiamnum hodie durat & aucta est, nimium bene norunt, quibus aliqua cum Iudæis conversatio est. Nam apud ipsos vulgatissimum est,* ישו *abbreviatè significare* ימח שמו וזכרו *Deleatur nomen ejus & memoria ejus. Ego aliam didici à Iudæo, qui hodieque Hanoviæ vivit. Is dum paululum à Iudæis esset aversus, mihi revelavit, etiam ipsis valere* ישו שקר ותועפה *Iesus mendacium & abominatio. Tu ô Iesu vindica hanc ipsorum calumniam.* Conf. *de abbrev. Iud. p.* 78. Memorat idem *in L. R. l.c.* Jesu Salvatoris nostri fieri mentionem apud Talmudicos *in libro Avoda Sarah, fol.* 17. 1. *& in Sanhedrin f.* 107. 2. *& f.* 103. 1. *ed. Ven. & in* בית יעקב *fol.* 55. 4. *&* 127. *&* 153. 1. *Sanhedr. fol.* 63. 2. *in Comm. marg. Berach. fol.* 17. 2. *ed. Crac. & Ven. Sota f.* 47. 1, *ed. Ven. in Sanhedrin. f.* 43. 1. *fit*

quoq;

quoq; mentio eius quorundam discipulorum. Ostendit autem Guil. Schiccardus *in Tarich p.* 83. *& seq.* Talmudicum Jesum longè aliam personam esse, si natales, tempus, discipulos, mores, judicium, locum &c. consideres, quam sit Euangelicus. *Conf. H. G. Vorstij observat. ad Chronol. R. D. Ganz, p.* 257. *& seqq.* Videntur autem Sancti primigeniæ Ecclesiæ gradatim adscendisse in propositione objecti interfectionis, dum illud vocarunt 1. filium Dei. 2. filium Dei illum sanctum & summum. 3. filium Dei sanctum Jesum & Salvatorem. In quo sc. non tantum relatio inter Patrem & ipsum sit attendenda, nec sublimitas & eminentia sanctitatis, sed & relatio ad nos tanquam in summa miseria mersos & salute indigos. Est enim Jesus unus, universalis, omnium temporum, omnium locorum. Jesus etiam Pilati, Herodis, gentium, Judæorum. Jesus non supplicio, sed supplicatione dignus & adorabilis. Etiam quà Jesus, non tantum quia Jesus. Posterius contendit Novator Szydlovius *in Vind. p.* 51. Nos & prius volumus. In eo enim, qua filius Dei Jesus est, maximopere omnis sublimitas & ὑπερογὴ immensæ majestatis operosæ radiat. Ait Szydlovius contra Virum Illustrem & Magnif. ex Polonia, urgentem onomathesian Angelicam, Matth. 1, 21. in qua ratio formalis adorabilitatis exposita sit: *Aberratur hic à scopo & statu controversiæ. Vt autem hoc præteream, Iesum sive Salvatorem esse relationem & officium in Christo, totum quod ostendit Ill. Vir largimur, neq; tamen sic quicquam obtinetur. Quis enim negat, Christum esse Salvatorem? aut quis inficias ibit, Salvatorem non posse esse, nisi Deum? Sed cum & Deus absolutè salvet, & Mediator salvet, ideò dicimus, Christum qua Deum efficienter salvare, qua Mediatorem meritoriè, ita ut hic locum habeat distinctio causæ meritoriæ ab efficiente sua principali. Redditur ergò ratio nominis Iesu ab Angelo, quia sc. salvaturus erat populum suum, hoc est, ut Deus efficiendo, ut Mediator merendo* hæc ille. Nos Jesum ut Deum & efficienter & meritoriè ad salvationem nostram sese habere contendimus. Meruit enim omninò non ut homo tantum, sed etiam ut Deus. Actiones Mediatoriæ fuerunt θεανδρικὰ Deiviriles. Hinc Mediator noster dicitur Christus secundùm utramque naturam. Atque hic est illud ἄῤῥητον καὶ ἀκατάληπτον, quod Christus ut Deus cum Patre & Spiritu S. efficiens sit salutis nostræ causa. Idem tamen ut

An Iesus quà Iesus adorandus?

Deus & ut homo, sit causa meritoria. Et quia non alia gloria hic effulsit, quam supereminentissima, divina & immensa, quanquam aliter & sub alio respectu, propter eandem non minus hoc, quam illo intuitu adorabilis est.

Quando πᾶς unctus?

§. 21. Vocatur I V. Χριστὸς ὃν ἔχρισας. Non facta est illa χρίσις 1. *in aeterna praeordinatione.* Neque enim haec alicubi χρίσις in S literis dicitur. 2. *non nuda designatione & destinatione.* Est enim facta Spiritu S. & virtute, *Actor.* 10, 38. 3. *non* itaque *sola manifestatione* quia facta est oleo laetitiae, *Psal.* 45, 7. *Hebr.* 1, 9. 4. *non* proinde *secundum Deitatem*, quia Spiritus S. à Christo procedit. 5. *neque donis tantum finitis, sed infinitis, increatis & immensis donis,* οὐκ ἐκ μέτρου etiam respectu Dei, *Ioh.* 3, 34. omni plenitudine Deitatis, *Col.* 2, 9. omnibus thesauris sapientiae & scientiae, *Col.* 2, 3. 5. *non* demum anno *tricesimo.* Franc. Gomarus *tractat. de scientia Christi, Tom. I. oper. p.* 262. inquit: *Ad dicta Ps.* 45. *v.* 8. *Es.* 61, 1. *Act.* 4, 27. *& cap.* 10, 38. *respondent nostri, unctionem personae, non autem tempus unctionis notari. Nec enim ullo locorum eam Christi unctionem factam esse, in ipsa conceptione, indicatur. Imò potius id evenisse anno trigesimo aetatis, cum super eum (ut muneri prophetico obeundo inauguraretur) descendit Spiritus, Luc.* 3, 22. 23. *ut etiam Hieronymus exponit, Es.* 61. *& à Christo satis declaratur, Luc.* 4, 8. *Deinde licet de conceptione ageretur, potuisse tamen postea augeri sapientia & gratia, ut asseritur Luc.* 2, 52. *non negaretur: quemadmodum etiam Baptista in utero matris repletus fuit Sp. S Luc.* 1, 15. *neque tamen profeciisse negari potest. Ita Christus accepit Spiritum variorum donorum: sed dona pro aetatis & officij obeundi ratione suum habuerunt incrementum. haec Gomarus.* Resp. I. Jesus unctus jam erat cum nasceretur. Unde vocatur Χριστὸς Κυρίου ab angelo pastoribus admirandam nativitatem annunciante. *Luc.* 2, 11. Et ipsum γεννώμενον ex B. Virgine ἅγιον vocatur, & υἱὸς θεοῦ. *Luc.* 1, 35. Quomodo autem Jesus sanctus & filius Dei; quà homo, sine unctione? Sed & cum in circumcisione illud θεόπεμπτον nomen Jesu accepit ὁ πᾶς Κύριος, quod omnia nomina superat & summae salutis autorem designat, non negari potest, unctionem etiam ad salvationis impositum munus supponi, *Luc.* 2, 21. *Matth.* 1, 21. Imò ipsi Simeoni promissio facta est non videndi mortem, πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν Κυρίου, *Luc.* 2, 26. qui & vidit τὸ Χριστὸν θεοῦ, φῶς εἰς ἀπο-

ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραὴλ, *Luc.* 2, 30 32. Σωτήριον autem sine unctione constitui nequit. Denique Elisabetha, id quod in utero B. Virginis adhuc jacuit, suum κύριον vocat, *Luc.* 1. 43. utique unctum juxta humanam naturam. 2. Actio illa descensus Spiritus S. super Christum nullibi vocatur unctio. Quemadmodum vox Patris filium dilectissimum, in quo beneplacuit Deo, non constituebat, sed testabatur, *Matth.* 3, 17. *Marc.* 1, 11. *Luc.* 3. v. 22. Neque enim tum fiebat ἀγαπητὸς υἱὸς, ἐν ᾧ παλαι εὐδόκησε, sed à primo momento unionis inter divinam & humanam naturam erat talis, ita etiam per descensum in visibili specie Spiritus & non effundebatur in Jesum, sed effusus significabatur. Ἀγάπη sanè Dei Patris & εὐδοκία super Jesum, quæ nullo momento non erat, supponit unctionem, cumque ἀμίτρε πνεύματος δόσις sive δόσις πάντων intimè conjuncta est. 3. Missio & unctio etiam cohærent intimè in persona Christi juxta humanam naturam considerata. Hinc *Esa.* 61, 1. spiritus Dei residentia illa abstrusa & perpetua, atque unctio à Christo allegantur tanquam operationum suarum θεανδρικῶν fundamentum, subnexa & expressa missione. Ita enim Christus: *Spiritus Domini super me, quapropter & unxit me, ad evangelisandum &c. misit me.* Pari itaque ratione se habent unctio atque missio, si spectes utriusque principium & originem. At missio facta est in ipsa incarnatione, in ipso ingressu Christi in mundum, qui ipsa ἐνσαρκώσις factus est. *Gal.* 4, 4. *Ioh.* 16, 28. *cap.* 1, 10. Itaque incomparabilis spiritus divini requiescentia in Dn. Jesu & unctio etiam in ipso aditu mundi facta est. 4. Christus procul dubio semper μετόχους suos, cum quibus σαρκὸς καὶ αἵματος κοινωνίας, superabat etiam unctione sive donorum Spiritus S. acceptione. Non itaque demum anno trigesimo ætatis cœpit id, de quo è *Psalm.* 45, 8. ad *Hebr.* 1, 9. scribitur, διὰ τοῦτο (in eum finem, ad eum scopum, scilicet, ut justitiæ amorem & iniquitatis odium profiteretur; ut justitiam plantaret, peccatum extingueret in officio suo prophetico, sacerdotali & regio) ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, παρὰ τοὺς μετόχους. 5. Officij cum primis Sacerdotalis actus non demum cœperunt anno tricesimo, sed post ἐνσάρκωσιν ex ipsa κενώσεως & ληψεως μορφῆς δούλου emanarunt. Sic ipse Gomarus *in Ep. ad Philipp.* 2. *T.* 2. *Op. pag.* 190. *b.* At nullus

ſacerdotalis actus Chriſti à nondum uncto ſacerdote profectus eſt. Secus aliquis ſacerdotalis actus non eſſet ad ſalutem generis noſtri. 6. Sapientia aucta realibus incrementis & non ipſa uſurpatione actuq; χρήσεως non ſunt πάντες θησαυροὶ σοφίας καὶ γνώσεως, qui nunquam non fuerunt in Chriſto ἀποκεκρυμμένοι. *Col.* 2, 3. gratia ſimiliter acceſſione perfectionis intrinſecæ cumulata non eſt πλησθῆτις χάριτος καὶ ἀληθείας, quæ gloria unigeniti filij Dei manifeſtata eluxit inter homines, *Ioh.* 1, 14. non eſt illud πλήρωμα ἐξ οὗ πάντες λαμβάνομεν χάριν ἀντὶ χάριτος, *v.* 16. non eſt πᾶν πλήρωμα τῆς θεότητος, *Col.* 2, 9. cujus ἐνοίκησις à momento conceptionis in Chriſto fuit. Hæc autem potiſſimum ſapientiæ & gratiæ perfectio unctioni illi ad officium Mediatorium aſſignatur. Finita in Chriſto dona propter ſtatum κενώσεως cum primis ei data ſunt. Infinita & immenſa dona ad apoteleſma officij & exaltationis faſtigium ſpectarunt. *Sed de his actum à nobis in Pentad. diſſ. Theolog. diſſ.* 2. §. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. *& diſſ.* 4. §. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. *& diſſ. de ætern. Chr. Majeſt. ad Hebr.* 13, 8. §. 13. 14. 15. 16. 17. 18. Neque tamen ſequitur, quod Bellarm. *de Chriſto l.* 4. *c.* 2. *ex h. l.* confici putat; *ſc. animam Chriſti à momento conceptionis per univerſum ſtatum exinanitionis omnia ſciviſſe fuiſſeq; inclara Dei viſione.* Diſtinguendum enim inter χρίσμα, & ejus uſum atq; exertionem. Accepit Chriſtus quà homo pleniſſimum & perfectiſſimũ ſapientię divinę unguentum. Sed de eo ſemper tantum delibavit & diſpenſavit, quantum ratio officij poposcit, uſque dum per conditionem glorioſi ſtatus plenè delibare licuit. Pertinet enim pleniſſima illius unguenti delibatio, quo Chriſtus delibutus eſt, ad formam Dei, cujus reſpectu in Chriſto voluntaria fuit, ſecundum humanam naturam κένωσις. *Confer. Theolog. Zach. part.* 1. *diſſert.* 9.

II. Conſenſus effectus. 1. ex parte conſultantium.

§. 22. Conſideramus II. *Conſenſus effectum.* Is eſt, ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισεν γενέσθαι. *Effectus ex parte conſultantium & convenientium* in communi cauſa intentus eſt ποιῆσαι. *Quid?* Quod Chriſtus prædixit inſtare, juxta Prophetarum oracula *Matth.* 20, 17. *Marc.* 10, 32. *Luc.* 18, 31. nimirum παράδοσιν, ἐμπαιγμὸν, ὕβρισμὸν, ἔμπτυσιν εἰς τὸ πρόσωπον, μαστίγωσιν, σταύρωσιν, θανάτωσιν: rejectionem lapidis, qui poſtea factus eſt lapis angularis. *Pſal.* 118, 22. *Luc.* 20, 17. *Actor.* 4, 10. 11. interfectionem filij tanquam hæredis,

Luc.

Luc. 20, 14 *Conf. Act.* 2, 23. 36. *c.* 3, 13. 14. Historia Evangelica effectus ab ipsis obtentos copiosè exponit. Stephanus Judæos summatim propterea vocat *Actor.* 7, 52. προδότας καὶ φονεῖς. Cujus in Christum à Pilato decretæ interfectionis formulas saltem octo apud autores se reperisse, commemorat Joh. Ludov. *de la Cerda in adversarii sacri, cap.* 100. §. 6. ex quibus duæ ipsi solum placent, quarum unam in annalibus Jerusalem à se inventam habet *Adrichomius*, quæ sic est concepta. *Nos Pontius Pilatus sacri Romani imperij præses, adjudicamus Christum reum mortis, eo quod voluerit regnum Iudæorum usurpare, ut multipliciter comprobatum est testimonio Pontificum majorum civitatis Hierusalem. Et quia contra decretum principum feciſti, volens Te Regem facere, propterea judico te, & sentio primò eleuari in cruce extra civitatem Hierusalem, in loco qui dicitur Golgatha, id est, Calvariæ, donec completè moriaris, per quam mortem respublica Iudæorum salva sit. Similiter tecum pariter duos latrones crucifigi conjunctos in sceleribus suis, qui sunt Dismas & Gismas à dextris & à sinistris, tu autem tanquam Rex in medio ipsorum in cruce residens. Lata est sententia in Hierosolymis, in loco qui dicitur lithostrotos, Paraſceve Paſcha, hora quasi sexta.* Addit alteram, quæ sic habet: *Iesum Nazarenum, subversorem gentis, contemtorem Cæsaris, & falsum Meßiam, ut majorum suæ gentis testimonio comprobatum est, ducite ad communis supplicij locum, & cum ludibrio regiæ majestatis in medio duorum latronum crucifigite. I lictor, expedi cruces.* Quam monstrosas putabimus fuisse cæteras sententiæ Romanæ adversus Christum formulas, quas CERDA adscribere noluit, cum hæ, quas antetulit reliquis, ita ineptiant. Ne vestigium quidem Romanæ dictionis, Romanive moris in utraque formula apparet. Barbarismi produnt, è qua manu, quove seculo prodierint. Quis unquam Cæsarum, Præfectorum, Præsidum, Procuratorum Roman. illo seculo scripsit: NOS N. N? Quomodo Pontius Pilatus Præses imperij Romani? Sed pergere in examine suppositicij fœtus piget. Confer de formulis damnationis veteribus Cujacium *lib.* 8. *observ. cap.* 7. & *lib.* 13. *c.* 3. Brissonium. *lib.* 5. *de form. p.* 488. & *seqq.* Lipsium *de Cruce, lib.* 3. *c.* 11. Mirum, Cerdam magnum Criticum ista non vidisse. Atque hæc sunt ζωγραφήματα facta ex ipsorum intentione.

§. 22.

2. *ex parte Dei.*

Quæ ὅσα?

§. 23. Quid verò præter ipſorum intentionem ſanctiſſima Dei ordinatione & directione effectum eſt? ὅσα ἡ χεὶρ αὐτῦ καὶ ἡ βυλὴ αὐτῦ προώρισε γενέσθαι, in effectum deducta ſunt. Quæ ὅσα? Quæ ad Sacerdotij Chriſti in his terris conſummationem, adeòque ad cruentam ſacrificij propitiatorij exhibitionem pertinebant, ex parte miniſterij præſtanda. Chriſtus ipſe ſacerdos eſt, ipſe ſacrificiũ. Is ergo attulit univerſa, quæ ad Sacerdotij conſummationẽ intrinſecè pertinuerunt. Eximius ſacerdotalis actus fuit, quo ipſe in horto oliveti ſacerdos ſimul atque ſacrificium ſtetit, imò jacuit, ſeque obtulit ſub mole peccatorum univerſi orbis, ſub flammis iræ divinæ, in tormentis pœnarum infernalium intrinſecarum, quibus ad ſanguineum uſque ſudorem victima ſupplex & tremebunda jacuit. *Quo de actu diſſeruimus part.* 1. *Theolog. Zachar, c.* 8. §. 172. *uſq; ad* §. 385. *p.* 197. *ad p.* 338. In hoc actu dolorum infernalium toleratorum & guſtatæ mortis ſpiritualis, Chriſtus liberè accepit miniſteriũ angeli confortantis, & admiſit furores Satanæ ſerpentis antiqui tentantis & τὰ βέλη τὰ πεπυρωμένα, Eph. 6, 16 injicientis. Potuiſſet autẽ ſine miniſterio accepto & admiſſione exterioris violentiæ etiam hunc actum conſummare, & ab intrinſeco robur haurire, aut etiam ſemet contriſtare, metum in anima ſua excitare longè maximum, & ſenſum iræ divinæ perfectiſſimum. Sic & actus exteriores immolationis in ſe ſacrificio ipſe Sacerdos peragere potuiſſet. Sed inter innumeros modos, placuit hic, ut fieret Sacerdos, qua ſacrificium eſt, ἔκδοτος, *Act.* 2, 23. De ἐκδότοις καὶ ἀγωγίμοις, itemque de ἐκδόσει prolixè agit Cl. Salmaſius *de Modo uſurar. c.* 18. *p.* 802. *& ſeqq. & c.* 19. *p.* 888. *& ſeqq.* Ἔκδοσις illa poſuit Chriſtum indefenſum contra vim hoſtium, externam etiam injuriam inferentium. Poſitaque fuit in profundiſſima κενώσει & non uſurpatione plenaria majeſtatis & formæ divinæ, atque eorum, quæ vi illius formæ divinæ in obedientiam ſui accerſere potuiſſet: quorſum reſpicit Salvator *Matthæ.* 26, 53. Fuitque illa ἔκδοσις & reſtricta nonnunquam, & ſemper limitata. Hinc nonnunquam magis ἔκδοτος fuit, nonnunquam minus. Hinc in tentatione illa admirabili in deſerto & paſſim nunc adeò fuit ἔκδοτος Diabolo, ut & impudentiſſimis poſtula-

ſtulationibus, & horrendis motibus illuderetur, nunc ſubmovit à ſe Diaboli audaciam, & angelicam diaconiam admiſit, *Matth.* 4. 11. *& ſ. Marc.* 1, 12. *& ſ. Luc.* 4, 1. *& ſeqq* Eadem de cauſa ſæpius ex hoſtium manibus & molitionibus elapſus eſt *Luc.* 4. 29. 30. *Ioh. ſ.* 9. 16. *Luc.* 19 47. *Ioh.* 10, 39 *&c.* Hinc numquam eouſque fuit ἔκδοτος, quouſque hoſtes tetenderunt. *Act.* 2, 24. Ἔκδοσις illa potuiſſet fieri in manus miniſterij alicujus delecti & ſanctè ad ſacrificij immolationem ſive mactationem adventantis, ſc. per divinam vocationem & excitationem, ſicut Abraham ſanctè ad filij ſui ſacrificationem excitatus fuit: *Gen.* 22. Sed loco illius ὁ ἔκδοτος admiſit λῃϛῶν διὰ χειρῶν ἀνόμων, *Act.* 2, 23. quâ alia intentione facta id denique peractum eſt, quod ab exteriori manu in τὸν ἔκδοτον Jeſum Deus admittere voluit. ὅσα ergò non ſunt omnia omninò, quæ ad hoc ſacrificium conſtituendum pertinent.

§. 24. Quæ ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισεν γενέσθαι: inquit Oecumenius ſupra §. 2. Sequitur Bullingerus *h. l.* & Gualth. qui ipſum decretum duobus illis verbis exprimi putat. Sed non eſt negligenda emphaſis, quæ eſt in verbis, quibus dicitur ἡ χείρ καὶ ἡ βουλή. Calvinus *h. l. conſilium & virtutem* habet. Pellicanus, *invincibilem virtutem & æternum conſilium.* Aretius. *in hu. eſt Dei* βουλή, *h. e. infallibile conſilium.* χείρ, *quia perverti non poteſt, qualiacunq; ſint hoſtium conſilia & ſtudia.* Beza *in ann. M. h. l* per manum *jus poteſtatemq;* intelligit. Lorinus *h. l.* per manum intelligit *potentiam:* notat inſuper, manum divinam eſſe non rarò ipſam prædictionem & providentiam, & cum dicitur *manus Domini ſuper aliquem fieri,* ſenſum eſſe, Deum illi loqui atque præcipere aliquid ſumma vi cœleſtique impetu. *Ez* 1, 3 *c.* 3, 22. *c.* 37. 1. *c.* 40, 1 *Oſ.* 12 10. *Hagg* 1, 3. 2. *Reg.* 14, 19. 3 *R c* 18 46. *Eſd* 3, 10 *Ioſ* 17, 4 addit, manu Dei *ejus favorem, gratiam & auxilium* non rarò deſignari *Pſ* 138, 5 *Eſ* 49, 2. *Pſ.* 36, 24 *Iob.* 14, 15. *Pſ.* 16, 7. *Pſ.* 143, 7 *Eſ.* 42, 6 Cornel. à Lap. *potentiam, providentiam & directionem, gratiam & beneficentiam, denique operationem* per *manum* intelligit. Sed poſtremum parum aptè. Operatio enim Dei à manu eſt, non ipſa manus. *Manus Dei* aliquot ſignificationes à nobis expoſitæ ſunt *Differt.* 1. *in c.* 1. *Ezech.* §. 42. *& ſ.* Hoc loco manus ipſam vim, autoritatem poteſtatem, largitatem, qua nititur conſilii divini circa conſummandum ſa-

Quæ ἡ χείρ

crificium magnitudo designatur: *quia* manus præmittitur & quasi substernitur consilio: *quia* manus, h. e. vis atque potestas rectissimè cum consilio conjunguntur: *quia* manus pro potestate & autoritate immediatè post *v.* 30. sumitur. *Conf. Act.* 7, 50. *c.* 11, 21. Procul dubio illa manus deducit nos ad ἔκδοσιν, quæ autoritate atque largitate, imò virtute potestateq; illius manus ab æterno destinata est, qua & constitutũ est quatenus è manu sua dimittere & ἔκδοτον ποιεῖν atq; ἀγώγιμον velit Jesum. Estq; etiam manus scribens in librum divinum ipsum consilium Dei, ex quo in tempore in actum deducitur, quod scriptum est. Imò & dirigens & determinans, quæ ad consilium salutis pertinent. Manus insuper recipiens ipsam hostiam, adeoque ab æterno definiens, quæ facta aut inflicta atque tolerata recipere velit ingressurum εἰς τὰ ἅγια & αἰώνιον λύτρωσιν inuenturum, *Heb.* 9, 12. 24. Huic manui, quia post præuisionem peccati decrevit absolutè dare mundo sacrificium, hactenus nemo poterat resistere: non tamen antecedenter ipsa determinavit omnes actus hominum intrinsecè & per modum efficientis, quos assumsit, aut potius admisit ad huius consummationem. Imò manus Dei actus hominum, intrinsecè resistentes sibi, gubernatione exteriori & quæ non influit in malitiam, sed extrinsecus circa eam ordinandam occupata est, ad finem absolutè sibi propositũ ab æterno dirigere atq; ordinare potest. Manui enim Dei resisti posse in finib. particularibus & intermediis, scripturæ testimonia loquuntur, *Prov.* 1, 24. *Es.* 65, 2. *Rom.* 10, 21. Et *hoc ipso c.* 4. *Act.* Ecclesia Jerosolymitana accusat Herodem atq; Pilatum, itemq; Principes Sacerdotum, quod manui Dei resistant, quando sc. παρέστησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. *vers.* 26. Omninò quando διὰ χειρῶν ἀνόμων ἔλαβον per manus improbas exceperunt Jesum, *c.* 2, 23. manui divinæ restiterunt, quæ impietati resistit, nec cum ea in communionem venire potest. Sic cum Stephanus Act. 7, 51. de Judæis conqueritur, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ad manum Spiritus S. convertentem & corda mollituram adeoque pulsantem respicit, cui adversantur σκληροτράχηλοι. Sed de his in sequentibus plura.

Quæ ἡ βουλὴ?

§. 25. Quæ verò ἡ βουλὴ? De ea egimus *in Interp. Anti Trigl. c.* 2. §. 1. 2. 3. 4. 5. Summa est; βουλὴ θεοῦ in s. lit. N. T. nunquam notat proposi-

positum Dei, vel reprobandi, vel incitandi & impellendi ad causas damnationis, vel damnandi, vel prædeterminandi ad actiones malas, vel etiam ad ipsam malitiam. Nimirum βουλὴ τοῦ θεοῦ, cum de regno gratiæ sermo est, aut de negotio salutis, vel est *circa homines*, vel *circa media hominibus communicanda*. βουλὴ *circa homines* est universale antecedens Dei consilium & voluntas de salute communicanda omnibus, sed κατὰ τάξιν, cui ἀντιπίπτοντες excidunt. De ea agitur *Luc.* 7, 30. Ad quam respectans Petrus ait, quod Deus sit μὴ βουλόμενος τινὰς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι 2. *ep. c.* 3, 11. Ideoq; neq; βουλὴ θεοῦ est ad ἀπώλειαν. *Conf.* 1. *Tim.* 2, 4. & *c.* 4, 10. Βουλὴ *circa media* est etiam universalis, quoad mediorum communicationem, hominibus faciendam, *Act.* 17, 30. Versatur autem etiam circa causarum salutis ordinationem & exhibitionem. Et de ea æternum est consilium Dei, quomodo Salvator in mundum sit mittendus, & consummaturus sacrificium ἱλαστικὸν. Ad quam consummationem faciendam Deus ab æterno prævidit, omnem actionum conatuumque varietatem, supposito ordine rerum instituto, & permissionibus atq; auxiliis divinis decretis, extituram. Et quia placuit Deo Patri, Filii sui facere ἔκδοσιν in ipsarum humanarum actionum molitionumque voraginem, id potius, quam aliud tempus selegit, hos potius quam alios homines, Judæos potius & Romanos, quam alios admisit, qui, suapte sponte arrepturi mysterium æternis temporibus tacitum & ludibrio habituri, si illis proponeretur, infestas in eodem periclitarentur manus. Βουλὴ interim ad media salutis ordinanda & sacrificium consummandum pertinet.

§. 26. Quæ Προόρισις? Προορίζειν posset videri idem esse quod προγράφειν, sc. in monumentis Prophetarum. In quem sensum Petrus *Act. cap.* 3. *v.* 18. ὁ Θεὸς, ἃ προκατήγγειλε διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν χριστὸν, ἐπλήρωσεν οὕτω. Sic & προγνώσις καὶ βουλὴ θεοῦ ὁρισμένη vocata esse potest, quia est in verbo revelato demonstrata, definita, explicata, sicut Christus dicitur Filius Dei ὁρισθεὶς per resurrectionem, non prædestinatione, sed manifestatione, demonstratione, comprobatione, confessione, uti veteres explicant, *quo de loco vide Pentadec. nostræ dissert.* 13. *quæ est* 2. *de sess. ad dextr.* §. 9. 10. 11. 12. Hanc significationem sectatus fuisse

Quæ προόρισις?

videtur Hilarius *supra* §. 2. cum verba noſtra ita reddit, *quanta manus tua & conſilium tuum præſcripſit fieri.* Sed 1. ita in S. literis προορίζειν in Novo Teſtamento non ſumitur. 2. res eodem recidit: quia enim ab æterno ea, quæ ad ſalutis noſtræ ſacrificium conſtituendum pertinent, definivit ſive permittere fieri, ſive etiam ipſe facere, ideò in tempore Propheticis oraculis expoſuit. 3. Omninò itaque actus aliquis æternus in Deo notatur. Nunquam autem προορισμὸς vel ad malitiam aliquam, vel ad actionem ſubſtratam malitiæ in divinis monumentis refertur. Nunquam ex divino προορισμῷ *abſolutè & antecedenter definiente & determinante* fluit mala actio ſive materialiter, ſive formaliter conſiderata. Patet hoc diſcurrendo per loca ſingula. *Rom.* 8, 29. de Deo dicitur, quod κατὰ πρόθεσιν κλητοὶ προώρισε τῆς εἰκόνος τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμμόρφους τοῦ. Eſt deſtinatio ad rem ſanctiſſimam, ſc. conformitatem cum imagine Filij ſui. *v.* 30. eſt deſtinatio, cui reſpondet in tempore vocatio efficax, juſtificatio, & glorificatio. 1. *Cor.* 2, 7. eſt actus æternæ ordinationis τῆς σοφίας θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τῆς ἀπεκρυμμένης, adeoque pertinet ad objecti mediorumque credendi prædefinitionem. *Eph.* 1, 5. & 11. ad υἱοθεσίαν ſpectat. & γνωρισμὸν τοῦ μυστηρίου τοῦ θελήματος αὐτοῦ. *v.* 9.

Quid γένηται?

§. 27. Quis igitur προορίσεως terminus? Quid γενόμενον? An fieri peccata illa, quibus adverſus Chriſtum hoſtes ipſius tumultuati debacchatiq; ſunt? Nequaquam. Oſtendimus enim *in c. 3. Interp. Anti Trigl.* §. 38. cum analogia fidei & principiis Theologicis non conſentire, ſi dicamus, *Deum velle mala eſſe*, vel *velle mala fieri*. Fieri igitur h. l. non eſt *fieri ipſius mali*, quod per ſe ad eſſe mali & productionem peccati tendit, ſed eſt *fieri ipſius boni*, ſcil. paſſionis & mortis pro mundi vita, quod *accidentaliter & per accidens*, præterque tendentiam & inclinationem cauſæ proximæ, *ex fieri ipſius mali* emergit, Deo dirigente atque ordinante, quodque ad productionem ſacrificij τοῦ λυτρώσεως tendit. Sic enim veteres ſupra locuti ſunt. Vide Auguſtinum, Proſperum, Leonem, Fulgentium, Oecumenium &c. Nimirum τὸ ποιῆσαι Judæorum & Gentium conſideratur vel *ratione termini à quo*, vel *ratione termini ad quem*. Iſto reſpectu ab ipſa mala voluntate, ex propria defectibilitate & iniquitate ad malum determinata, oritur. Παράδοσις autem divina

vina istum non decrevit, nisi permittere: nullo modo ad istum voluntatem prædeterminavit. *Terminus ad quem* est ipsa receptio actionum iniquissimarum: hanc ad consummationem sacrificii catholici volebat fieri ab ipso Christo, & hanc προέσεως divina sanxit. Nimirum, ut Leo dixit, *iniquitas persequentium non orta est ex divino consilio*: nequaquam *facinus, quod omni majus est crimine, manus divinæ præparationis armavit. Terminus à quo* τοῦ ποιῆσαι est, ut Leo dixit, *in Iudæorum malignitate præcognitus, qua est in voluntate interficiendi, estque atrocitas sceleris*: *Terminus ad quem* est *in Christi passione dispositus*, estque *voluntas moriendi & tolerantia redemtoris*. Illi egerunt, quod voluerunt; hic cessit, ut possent, stitit se, ut haberent, in quem agerent. Sed, ut omnia accuratius expendantur, attendamus ad modum formamque dictionis divini scriptoris.

§. 27. 1. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum præfinivit absolutè omnia*; quasi nullus respectus, nulla προγνωσις antecessisset. Equidem consilium de mysterio salutis definitum est, *ut dictum supra*, cum respectu & προγνώσει generis humani lapsi in peccatum. Permissio autem malignitatis & atrocitatis, quæ adversus Christum desæviit, etiam absolutè definita esse nequit, quia aut est pœna antecedentium peccatorum, & respectu illorum definita, aut tendit ad manifestationem animorum erga consilium divinum ingratissimorum & injustissimorum. Sic de ἀποκαλύψει κα-ρδιῶν Simeon canus vaticinatur *Luc.* 2, 35. prima verò permissio ob majoris boni emersionem fit, atque ideò etiam absoluta non est.

2. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum prædefinivit in tempore determinare antecedenter ipsas actiones Pontij Pilati, Herodis, Pontificumque, quæ tales sunt.* Did. Alvarez Tranensis Archiepisc. quando *tract. de auxil. divin. grat. disputat.* 24. *pag.* 233. quem Triglandius sequitur, disputat, *Deum actus malos, qua actus sunt, omnes efficaci voluntate prædeterminasse, adeòque reduci debere in Deum, tanquam causam primam præmoventem & prædeterminantem actuali motione ad talem actum creatam voluntatem, in quantum actus est & secundum quod est ens*, etiam tenetur concedere, hos Christi hostes ad actum odij & cæteras omnes actiones, quas contra Christum exercuerunt, fuisse præmotos, prædeterminatos & efficaciter destinatos, qua actus sunt. Contra quam sententiam disputa-

vimus *superius c.3 inprimis* §.49. Malè huc trahitur locus noster. Ille enim προορισμὸν proponit, sed actuum infallibilem, efficacem & irresistibilem prædeterminationem & præexcitationem non indicat. Sanè posita illa, ἀπολόγητοι constituuntur hostes Christi, & compellati, cur fremuerint adversus unctum Domini, responsionem in parato habent, *quia ad fremitum illum, qua actus est, nos ex antecedenti divina excitatione & motione divinæ voluntatis fuimus determinati, & applicatio etiam nostra ad taliter agendum, hoc momento temporis, hac circumstantiarum collocatione, non fuit nisi à præmovente Deo.* Vide ista latius contra Alvarez, & asseclas deducentem Suarezium *in opusc. de auxil. Dei, lib. 2. c. 2.* & Leonh. Lessium *de Grat. effic. cap. 3.* quorum verba excerpsimus *in Vind. ad 4. Ex. dissert. 3. §. 6. & 7.*

3. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum prædefinivit ipsam pravitatem, ut facerent illam.* Dixit enim S. Lucas, προορισμὸν respicere voluntatem hostium & pravitatem, sed non respectu prædeterminante & præmovente *ad illam*, sed ordinante & dirigente *ad illa*, scil. quæ consilio salutis constituendo cohærent. Non *ad existentiam & originem pravitatis*, sed *ad usum & ordinem*, per accidens illi supervenientem divinæ providentiæ oculus respexit. Προορισμὸς τοῦ γενέσθαι tendit *ad ideam sacrificij Iesu*, non *ad malitia illapsum*. Quod contra Piscatorem notandum, qui *ad Amicam dupl. Vorstij, pag.* 411. homicidium Judæorum & proditionem Judæ *consentaneam fuisse voluntati Dei:* & pag 151. *duo illa grandia peccata, proditionis, scil. Iudæ, homicidij Pilati & Iudæorum, secundum arcanam illam & omnes causas antegredientem efficacemque Dei voluntatem admissa fuisse*, asseverat.

4. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum prædefinivit ipsam pravitatem, ut fieret.* Inter ὅσα enim illa, quæ Deus fieri decrevit, non est ipsa pravitas & atrocitas facinoris, *uti supra ostensum est.* Et jam supra etiam observatum est, Deum per summam sanctitatem voluntatis suæ non posse velle fieri malum.

5. Non dixit S. Lucas: *Herodes & Pilatus &c. convenerunt, ut facerent*, quia *præfinivit, seu ex* vi ipsius *præfinitionis*; *sed* quæ *præfinivit.* In idea mediorum salutis generis humani requirebantur aliiquæ actiones ad consummationem sacrificij catholici expia-

expiatorij Jesu. Poterant illæ aliunde præstari. Deus ex præscientia sua cognovit, si e. g. Pilato, Herodi, & Pontificibus illius temporis fieret Christus ἔκδοτος, illos interfectionis consilia agitaturos, imò ad interfectionem usque grassaturos. Placuit Deo ἔκδοσιν facere in illum ordinem humanarum voluntatum Filij sui, & ad salo berrimum opus inordinatissimas machinationes ordinare. Non igitur τὸ ποιῆσαι, sed ποιήσεως τάξις ad illud incomparabile opus, seu ἔκβασις ad consilij Dei complementum divino προορισμῷ adscribenda. Damus similia. Sit aliquis, qui lethale apostema habet, velletque illud incidi modo convenientissimo. Superveniret aliquis districto ense, animo interficiendi & latrocinandi; ensem adversus ægrotantem distringeret, incideret præter suum consilium apostema, qua incisione salus ægro compararetur. Sanè ille æger dicere posset, ille me obruit ad faciendum id, quod ego dudum volebam & in consiliis votisque habebam. Interim ille apostematis incisor & vulnerationis autor suum ductum sive impetum secutus, licet feliciter & salutariter egerit, per accidens tamen & extrinseca ordinatione ita egit, ut in & per se sceleratè operatus & latronis publici pœnam meritus fuerit. Sic incidi voluit & vulnerari pro orbis redemtione Filius Dei: obvij erant Judæi & Gentiles ad violentam & per se nequaquam medicam incisionem Filius Dei admisit. Deus Pater incursum permisit. Sic facta est Filij Dei incisio & decreta vulneratio pro salute orbis, licet Deus illam violentam & sanguinariam incursionem non decreverit, verum illa tantum in suo decreto faciendorum & fiendorum pro mundi salute uti designaverit. Rursus; sit aliquis, qui grande saxum è monte præcipiti pro domus construendæ basi devehere decrevit. Occurrant quidam, qui animo eos, qui in subjecta valle habitant, comminuendi, solvant à radicibus quasi suis lapidem, devolvant præcipitent ita, ut ad basin constituendam commodissimè cadat. Sanè rursus is diceret verissimè; hi homines convenerunt in veritate, ut facerent, quæ manus mea & consilium meum fieri decrevit. Interim ille non decrevit ipsam isthoc animo conceptam effectamque lapidis solutionem, devolutionem, præcipitationem. Sic exscindendus fuerat ad fundamentum

tum Ecclesiæ constituendum Dominus Jesus. Judæi & Gentiles incurrunt, exscindunt, præcipitant, sed animo evertendi Ecclesiam. Rectissimè dicit Ecclesia; Judæi & Gentiles, incurrendo, exscindendo, præcipitando lapidem angularem, fecerunt id, quod manus & consilium Dei decreuit fieri. Nec tamen manus & consilium Dei dici possunt decreviſſe ipsam incursionem, excisionem, præcipitationem lapidis angularis.

6. Non dixit S Lucas; *Omnia, quæ Pontius Pilatus, Herodes & cæteri Iesu hostes, fecerunt, decrevit manus & consilium Dei fieri.* Fecerunt in isto furore plurima pessima & horrenda, sed ista decreviſſe Deum, ut fierent, nequaquam dicendum est. S Lucas ait, istos feciſſe, quæ Deus volebat manu consilioq; suo fieri. Unde nequaquá sequitur; omnia, quæ illi fecerunt, Deum decreviſſe fieri.

7. Non dixit S. Lucas: *Omnia, quæ fiebant ex illo conventu Gentilium & Iudæorum, Deum manu sua suoq; consilio voluiſſe facere.* Fiebant tum multa, quæ Deus non volebat fieri, quia nefaria sunt & truculenta. Interim, quæ Deus volebat fieri, sanctissimè fiebant & innocentissimè. Unde non omnia, quæ ex illo conventu scelerato fiebant, Deus manu sua consilioque suo potuit voluiſſe facere.

8. *Prædefinivit* igitur *Deus Opt. Max. ipsam passionem, & ex conſilij sui ad illam.* Hanc voluit perfidi seu fieri. Circa hanc manus Dei operata est. Circa hanc consilium Dei fuit efficax.

9. *Prædefinivit* ideniq; *Omnia, quæ quovis modo ab ipsis fiebant, aut ipsi Domini nostri hostes fecerunt, permittere.* Manum enim cedentem admittentē, permittentem, ordinantemq; divinæ providentiæ profiteri hoc loco, necesse est. Nimirum Deus designatā in animis hostium Filij sui, & abæterno præviſam parricidalem actionem ad pulcherrimum sanctissimumque eventum sacrificationis pro mundi vita transtulit. Sed cogimur digressionem dandere & in viam interpellationis reverti. Dirigat nos manus & consilium Dei ad nominis ipsius gloriam, Amen.